Муниципальное казенное общеобразовательное учреждение
«Сивухская средняя общеобразовательная школа»

Хасавюртовского района

Республики Дагестан

Согласовано:
Заместитель директора
по УВР
Нуциев С.А.___________
31.08.2023 г.

Утверждаю:
Директор МКОУ
«Сивухская СОШ»
Набиев Н.Х
Приказ №_67
от 1.09.2023г.

Рабочая программа

по

АВАРСКОМУ ЯЗЫКУ

5-9 класс

За основу взята примерная программа по аварскому языку для старших классов дагестанской школы с родным языком обучения. – 1 изд., – Махачкала: ООО «Издательство НИИ педагогики», 2015. – 90 с. (стандарты второго поколения).

Программаялъе баян

Программа хIадур гьабуна Аслияб школалда лъай кьеялъул федералияб пачалихъияб стандартги цIалул предметазе гIуцIарал мисалиял программабиги кьочIое росун.

Пограммаялъ аслияб школалда стандарталъ бихьизабураб авар мацI малъиялъул мурадалда рекъон стандарталъул хIасил рагьула ва рагIа-ракьан бахъун мухIканлъизабула, гьединго цIалул предметалдалъун цIалдохъабазе лъай ва тарбия кьеялъул нух бихьизабула.

Программа ккола мисалияб, ва гьеб хIисабалде босула авар мацIалъул программаби ва учебникал хIадур гьарулел автораз, ай гьелъул кьучIалда гIуцIизе бегьула авторазул программаби ва цIалул тIахьал.

Гьелда тIадеги, программаялда кьун буго щибаб классалъе гIуцIараб предметалъул тематикияб план. Гьелъ кумек гьабула *Авар мацI* абурал М.М. МуртазгIалиевасул, А.М. МуртазгIалиевасул, А.Гь. ХIамзатовасул 5 – 9 классазул учебниказдаса пайда босизе. Мисалияб программаялда цадахъ предметалъул тематикияб план мугIалимас кьочIое босула, авар мацIалъул курсалъул хIалтIул программаби ва лъагIалил тематикиял планал хъвалаго.

Аслияб школалда авар мацI лъазабула гьал хадусел аслиял мурадазде щвезе:

- маданияталъул бутIа хIисабалда мацIалдехун хIакъикъияб, бичIчIи бугеб бербалагьи гьаби;
- обществоялъ къабул гьабурал рухIиялгин эстетикиял нормаби лъазариялъеги, инсанасул гIумруялъул киналго рахъазул хIакъалъулъ лъай щвезабиялъеги, цоцазулгун гьаркьоблъи (ай бухьен) гьабиялъеги рахьдал мацIалъ квербакъулеблъи бичIчIи;
- рахьдал мацIалъул эстетикияб бечелъи (ай рахьдал мацIалъул берцинлъи, гьайбатлъи, чIурканлъи) бичIчIи;
- щибаб къойилаб гIумруялъулъги цIалулъги хIалтIизабизе бажарулеб куцалда рахьдал мацI лъазаби; калам камиллъизабизе, каламалдалъун цоцада ричIчIизе ва цоцада гьоркьоб бухьен чIезабизе бугеб бажари цебетIезаби; цIалиялда хурхарал батIи-батIиял хIалтIаби гьаризе гъваридго лъай (ай мурад лъезеги, план гIуцIизеги, жиндирго каламалда хадуб халккезеги, каламалъулъ риччарал гъалатIал ритIизаризеги бажари).

Рахьдал мацI лъазабиялда церечIарал масъалабилъун ккола:

- батIи-батIиял лингвистиял словараздаса ва цогидалги источниказдаса къваригIарал баянал роси ва гьел кьучIдасанго хиси;

- мацӀалъул гӀуцӀиялъул ва гьеб дандекколеб куцалъ хӀалтӀизабиялъул, гьелъул стилистикияб рахъалъ бугеб бечелъиялъул ва литературияб мацӀалъул аслиял нормабазул хӀакъалъулъ щулияб лъай щвей;

- мацӀалъулъ кколел хиса-басиязе къимат кьезе, гьезул анализ гьабизе, гьел дандеквезе, ратӀарахъизе ва тӀелазде рикьизе бугеб бажари цебетӀезаби;

- кӀалзул ва хъвавул каламалъул культура, каламалъул аслиял тайпаби, батӀи-батӀияб ахӀвал-хӀалалъулъ мацӀ хӀалтӀизабиялъул къагӀидаби, каламалъул этикаялъул нормаби щулаго лъазари;

- активияб ва тӀатине бегъулеб (потенциалияб) рагӀабазул нахърател бечелъизаби;

- каламалъулъ хӀалтӀизабулеб грамматика къадаралъул, объёмалъул рахъалъ кӀодо гьаби;

- цӀалиялда хурхарал хӀалтӀаби гьарулаго, щвараб лъаялдаса ва лъугьараб бажариялдаса пайда босизе бугеб махщел камиллъизаби.

Курсалъул гӀаммаб характеристика

Аслияб школалда авар мацӀалъул курс буссун буго метапредметиял ва предметиял хӀасилал тӀуразариялде. Гьединаб мурадалде щола цоцазулгун щулияб гьоркьоблъи (хурхен) гьабизеги, рахьдал мацӀги, культураги щвалде щун лъаялъ. ЦӀалдохъабазда гъваридго лъазе ккола кӀалзул ва хъвавул каламалъул культура, каламалъул аслиял тайпаби, гьезда бажаризе ккола гӀумруялъулъ кӀвар бугел бакӀазда мацӀалдаса пайда босизе. Гьезие щвезе ккола жамгӀияб бечелъи ва мацӀалъул система хӀисабалда мацӀалъулги, гьелъул гӀуцӀиялъулги, гьеб цебетӀезабиялъулги хӀакъалъулъ чара гьечӀого къваригӀарал баянал; гьезда щулаго лъазе ккола авар литературияб мацӀалъул аслиял нормаби, цӀалдохъабазул калам бечелъизе ккола грамматикияб гӀуцӀиялъул ва рагӀабазул нахърателалъул рахъалги; гьезда бажаризе ккола батӀи-батӀиял лингвистиял словараздаса пайда босизеги, мацӀалъулъ кколел хиса-басиязе къимат кьезеги, гьезул анализ гьабизеги. ЦӀалдохъабазда бичӀчӀизе ккола мацӀ миллияб культура загьир гьабулеб формабазул цояб кколеблъи, мацӀалдаги тарихалдаги гьоркьоб бугеб бухьен ва рахьдал мацӀалъул миллиябгин культураялъул хаслъи; гьезда лъазе ккола каламалъул этикаялъул нормаби ва лъилгунниги гьоркьоблъи гьабиялъул культураги.

Лъай бугев цӀалдохъанлъун вахъизе кумек гьабула метапредметиял статус бугел гьал хадусел хӀалтӀабаз:

цӀалиялда хурхарал батӀи-батӀиял коммуникативиял хӀалтӀаби (каламалъул батӀи-батӀиял тайпаби лъазе, гӀел бащадазулгунги цӀикӀкӀаразулгунги пайдаяб калам (гара-чӀвари) гьабизе; кӀалзул ва хъвавул калам лъикӀ бичӀчӀизе, лъураб суалалда тӀасан тӀубанго, битӀун,

дурусго ва пасихIго жиндирго пикру загьир гьабизе, хурхен гьабулаго, хъвавул ва кIалзул каламалъул аслиял нормаби ва каламалъул этикаялъул къагIидаби цIунизе ва гь.ц.);

цIалиялда хурхарал батIи-батIиял нахъгIунтIиялъулал хIалтIаби (суалалъе къокъго ва мухIканго баян кьезе, далил бачун бихьизабизе, жиндирго хасаб пикру загьир гьабизе; жиндирго ритIухълъи хIужжабаздалъун чIезабизе; батIи-батIиял источниказдаса чара гьечIого къваригIараб информация босизе; аслияб информация аслияб гурелдаса батIабахъизе; коммуникативияб мурадалда бан, цIалиялъул тайпа тIасабищулаго, цIалиялъул мурад бичIчIизе, информация балагьиялъул методал хIалтIизаризе; информация цIидасан къачIазе, системаялде бачине ва батIи-батIиял къагIидабаздалъун бихьизабизе ва гь.ц.);

цIалиялда хурхарал батIи-батIиял регулятивиял хIалтIаби: (жинца гьабулеб хIалтIул мурад лъезе ва гьелъие баян кьезе; гьабулеб хIалтIул тартибалъул план гьабизе ва нагагь хIажалъани гьеб хисизабизе; гьабураб хIалтIул жинцаго хал гьабизе, гьелъие къимат кьезе ва гь.ц.);

Гьеб хIалалда, авар мацIалъул курсалъул аслияб куцалда кIвар буссун буго литературияб мацIалъул нормабиги лъалев, жиндирго пикру ва рекIел хIал эркенго кIалзул ва хъвавул формаялда загьир гьабизеги бажарулев, цогидазда кIалъалаго этикиял нормабиги цIунизе лъалев тарбия щварав инсан гIезавиялде.

Авар мацIалъул курс цоцазулгун щулияб гьоркьоблъи (хурхен) гьабизеги, рахьдал мацIги, культураги щвалде щун лъаялъул мурадалде буссараб букIин бихьизабулеб буго гьеб курсалъул гIуцIиялъги. Гьениб кьураб материал бикьун буго лъабго бутIаялде.

ТIоцебесеб бутIаялда кьун буго цоцазулгун щулияб гьоркьоблъи (хурхен) гьабизе ругьун гьариялъул материал. Гьеб бутIаги гIуцIун буго гьал хадусел разделалдасан: «Калам ва калам гьаби», «Калам хIалтIизаби», «Текст», «МацIалъул функция».

КIиабилеб бутIаялда кьураб материалалъ цIалдохъабазе мацI лъазабизе кумек гьабула. Гьеб бутIаялда гъорлъе уна гьал хадусел разделал: «МацIалъул хIакъалъулъ гIаммаб баян», «Фонетика ва орфоэпия. Графика»,
«Морфемика ва рагIи лъугьин», «Лексика ва фразеология», «Морфология», «Синтаксис», «БитIунхъвай: орфография ва пунктуация».

Лъабабилеб бутIаялда кьун буго «МацI ва культура» абураб раздел. Гьелъ рес кьола тарихалда ва культураялда мацIалъул бугеб бухьен тIатинабизе.

Рахьдал мацI лъазабулаго, тIадехун рихьизарурал бутIабазулъ кьураб материалалда гьоркьоб щулияб бухьен букIине ккола. Масала, курсалъул разделал малъулаго, гьезул щибалда жаниб бугеб грамматикияб материал лъазабиялда цадахъ цIалдохъабаз хIаракат бахъула

калам камиллъизабизеги, цоцазулгун щулияб гьоркьоблъи (хурхен) гьабизе бугеб бажари цебетIезабизеги, миллиябгин культурияб бечелъи хIисабалда рахьдал мацIалъул хIакъалъулъ бугеб бичIчIи гъварилъизабизеги.

ЦIалул планалда авар мацIалъ ккураб бакI

Аслияб школалда авар мацI лъазабизе бихьизабун буго кинабниги 348 сагIат. Гьезда гьоркьоса 5 – 8 классазда 70 – 70 сагIат (анкьида жаниб 2 сагIат, 35 цIалул анкь), 9 классалда 68 сагIат (анкьида жаниб 2 сагIат, 34 цIалул анкь) кьун буго.

Хурхен гьабиялъулаб мурадалде руссарал жакъа къоялъул тIалабазда рекъон рахьдал мацI лъазабулаго, программаялъ мацIалъул, стилистикияб яги цогидаб лингвистияб анализалъе батIи-батIиял жанразул текстазул анализ хIисабалде босун буго. Калам цебетIезабиялъе кIудияб кумек гьабула гьал хадур рехсарал хIалтIабаз: цIалараб яги рагIараб жоялъул хIасил бицин, реферат хъвай, тезисал гIуцIи, изложение, гьитIинабго сочинение хъвай ва гьел гурел цогидалги творческиял тIадкъаял тIурай.

Авар мацI малъиялъул формаби:

Лъайгун тарбия кьеялъул ва цIалдохъабазул гIакълу цIубазабиялъул масъалаби аслияб къагIидаялъ тIуразарула дарсида. Цебе лъураб мурадалда бан пайда босизе бегьула дарсил гьал хадусел тайпабаздаса:

цоцалъ жубараб дарс, гара-чIвариялъул (накъит гьабиялъул) дарс, щвараб лъай такрар гьабиялъул яги гIаммлъизабиялъул дарс, цIех-рех гьабиялъул дарс, лекциялъул дарс, семинаралъул дарс, практикумалъул дарс, калам цебетIезабиялъул дарс.

Авар мацI малъиялъул методал ва къагIидаби:

- малъараб материал гIаммлъизабизе накъит гьаби;
- разборалъул батIи-батIиял тайпаби (фонетикияб, лексикияб, рагIул гIуцIиялъул (морфемияб), морфологияб, синтаксисияб ва гь.ц.);
- тексталъул анализалда, гьеб цIидасан къачIаялда бухьарал хIалтIабазул тайпаби;
- батIи-батIиял жанразул авторасулал текстал гIуцIи;
- сверухъ ругезул каламалда хадуб халкквей, мугIалимасул тIадкъаялда рекъон хадуб пайда босизе къваригIараб материал бакIари;
- гIатIидго, къокъго яги тIасабищун изложение хъвай;
- сочинениял тIоритIи (жиндирго пикру загьир гьабун, сураталда ва кьураб сюжеталда тIасан);
- диктантал хъвай (словарияб, тIасабищул, хIадурлъиялъул, берзул, гIинзул, эркенаб, творчествоялъулаб, баянгун).

Курс лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Лъайкьеялъул федералияб пачалихъияб стандарталъул тIалабазда ва мурадазда рекъон аслияб школалда авар мацIалъул курс лъазабун хадуб цIалдохъаби гьал хадусел хIасилазде щола:

Напсиял хIасилал:

1. Авар мацI магIарулазул милиябгин маданияб бечелъи кколеблъи бичIчIи; инсанасул рухIияб бечелъи, гIакълу, пагьму, бажари цебетIезабиялъулъ рахьдал мацIалъ тIубалеб хъулухъ ва школалъулаб лъай щвезабиялъулъ гьелъул бугеб кIвар бичIчIи.

2. Авар мацIалъул эстетикияб бечелъи бичIчIи; рахьдал мацIалдехун цIуна-къараб, хIурматияб бербалагьи букIинаби, гьелдаса чIухIи, миллияб маданият хIисабалда авар мацIалъул бацIцIалъи цIуни; калам цебетIезабизе хIаракат бахъи.

3. ГьудулзабигIун гьорлъ росун, тIаде-гьоркье рачIун рукIиналъул мурадалда, эркенго пикру ва рекIел асар загьир гьабизе, рагIабазул нахърател бечелъизаби ва грамматика тIадегIанаб даражаялда лъазаби; жиндирго каламалъе къимат кьезе бажари.

Метапредметиял хIасилал:

1. Калам цебетIезаби:

гIенеккун рагIараб жо цIи гьабун бицин (аудирование) ва цIали:

- кIалзул ва хъвавул формаялда бицараб жо данд рекъон кколеб хIалалъ бичIчIи;
- батIи-батIиял жанразул ва стилазул текстал батIи-батIияб къагIидаялъ щулаго цIализе лъай;
- батIи-батIиял жанразул ва стилазул текстазул хIасил гIенеккун данд рекъон кколеб хIалалъ бичIчIи;
- батIи-батIиял бакIаздаса (масала, газетаздаса, журналаздаса, радиоялдаса, телевидениялдаса, интерненталдаса) информация босизе бажари; баян (справка) кьолеб адабияталдаса, батIи-батIиял тайпабазул словараздаса эркенго пайда боси;
- цо чIванкъотIараб темаялда тIасан материал тартибалде лъеялъулги тIасабищиялъулги къагIидаби гъваридго лъазари; живго жиндаго чIун, ай жинцаго информация балагьизе бажари; гIенеккун яги цIалун щвараб информация кьучIдасан хисизабун цIидасан гIуцIизеги, цIунизеги битIун кьезеги бажари;

- жидер стилистикиял хаслъабазде, хIасилалде ва пайда босарал мацIалъул алатазде балагьун, рицарал пикраби дандекквезе бажари;

Гаргади ва хъвадари:

- дарсида гьабизе кколеб хIалтIул тартиб ва мурад чIезабизеги, щварал хIасилазе къимат кьезеги, кIалзул ва хъвавул формаялда данд рекъон кколеб хIалалъ гьезул хIакъалъулъ бицинеги бажари;

-гIенеккун рагIараб яги цIалараб тексталъул хIасил цIи гьабун бицине бажари;

- батIи-батIиял тайпабазул, стилазул ва жанразул хъвавул ва кIалзул текстал гIуцIизе бажари;

- кIалзул ва хъвавул формаялда эркенго ва битIун жиндирго пикру рекъезабун сокIкIинеги, текст гIуцIиялъул нормаби цIунизеги, хIакъикъаталдехун, сверухъ тIабигIаталда кколел лъугьа-бахъиназдехун цIалараб, рагIараб ва бихьараб жоялдехун жиндирго бербалагьи загьир гьабизеги бажари;

- монологалъул ва диалогалъул батIи-батIиял тайпаби лъай (ай, цо лъугьа-бахъиналъул хIакъалъулъ, хадуб-цебе ккезабун, бицине; жиндирго пикру загьир гьабизе, мацIалъул ресаздалъун лъилниги-сундулниги хIакъалъулъ бицине, батIи-батIиял пикраби дандразе, гьира базабизе, цIехолдизе бажари);

- каламалъулъ жакъасеб авар литературияб мацIалъул битIунабиялъул, лексикиял, грамматикиял, стилистикиял аслиял нормаби дурусго цIуни; хъвадарулаго битIунхъваялъул ва пунктуациялъул аслиял къагIидаби дурусго цIуни;

- каламалъул этикаялъул нормабиги цIунун, гара-чIвариялъулъ гIахьаллъизе бажари;

- кIалъалаго жиндирго каламалда хадуб халкквезеги гьелъие къимат кьезеги бажари; грамматикиял ва каламалъулал гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе, гьединго жидерго текстазул хал гьабизе (ай редакторлъи гьабизе), ва гьел камиллъизаризе бажари;

- аудиториялда гIел бащадазда цеве кIудиял гьечIел докладалгун, лекциялгун ва рефераталгун кIалъазе бажари; накъиталъулъ (гара-чIвариялъулъ) гIахьаллъи гьабулев чиясухъ гIенеккизе, диалогалъулъ гIахьаллъизе, жиндирго пикру загьир гьабизе, гьелъие далил бачине бажари; батIи-батIиял пикраби рукIиналъе ва щибасул жиндирго хасаб пикру загьир гьабизе ихтияр букIиналъе мукIурлъи;

2. Школалда щвараб лъайги лъугьараб бажариги гIумруялъулъ хIалтIизабизе бажари;

3. Цо кинаб бугониги тIадкъай цогидазда цадахъ тIубазабизе, дагIба-къецалъулъ гIахьаллъизе, кIвар бугел темабазда тIаса кIалъазе бажари;

Предметиял хIасилал:

1. МацIалъ тIубалеб аслияб хъулухъалъул, авар халкъалъул миллияб мацI хIисабалдаги Дагъистаналъул пачалихъияб мацI хIисабалдаги, авар, цез, гIанди миллатазе гIахьалаб мацI хIисабалдаги авар мацIалъул бугеб кIваралъул, мацIалда ва маданияталда гьоркьоб бугеб бухьеналъул, инсанасул ва обществоялъул гIумруялъулъ рахьдал мацIалъул бугеб кIваралъул хIакъалъулъ бичIчIи;

2. Гуманитариял гIелмабазулъ рахьдал мацIалъ ккураб бакI ва лъаялъулъ гьелъул бугеб роль бичIчIи;

3. Рахьдал мацIалъул хIакъалъулъ гIелмияб лъаялъул аслу лъай; мацIалъул бутIабазда ва даражаязда гьоркьоб бугеб бухьен бичIчIи;

4. Лингвистикаялъул авалиял бичIчIиял лъай: лингвистика ва гьелъул аслиял бутIаби (разделал); мацI ва калам; каламалдалъун щулияб гьоркьоблъи, бухьен гьаби; кIалзул ва хъвавул калам; монолог, диалог ва гьезул тайпаби; ахIвал-хIалалъухъ балагьун, калам гьаби; бицунеб калам; гIелмияб, публицистияб, официалиябгин ишалъулаб стил, художествияб литератураялъул мацI; гIелмияб, публицистияб, официалиябгин ишалъулаб стилазул ва бицунеб каламалъул жанрал; каламалъул тайпаби (хабарияб, сипатияб ва пикрияб); текст ва featureтекстал тайпаби; мацIалъул аслиял бутIаби, гьезул гIаламатал ва каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъаби;

5. Авар мацIалъул фразеология ва лексика, гьединго авар литературияб мацIалъул орфоэпиялъул, лексикаялъул, грамматикаялъул, орфографиялъул, пунктуациялъул аслиял нормабиги каламалъул этикаялъул нормабиги лъай; кIалзул ва хъвавул формаялда жиндирго пикру загьир гьабулаго, каламалъул практикаялъулъ гьездаса пайда боси;

6. МацIалъул грамматикиял категориял ва мацIалъул аслиял бутIаби ратIарахъизеги гьезул анализ гьабизеги лъай, каламалдалъун гьоркьоблъи гьабулаго, гьел мацIалъул категориял ва бутIаби рекъараб бакIалда хIалтIизари;

7. РагIул батIи-батIияб тайпаялъул (ай фонетикияб, морфемияб, рагIи лъугьиналъулаб, лексикияб, морфологияб) анализги рагIабазул дандраялъул ва предложениялъул анализги гьаби; гIуцIиялде, аслиял гIаламатазде, тайпабазде, стилалде ва пасихIал рагIаби хIалтIизариялъухъ балагьун, тексталъул анализ гьаби;

8. Грамматикияб ва лексикияб синонималъул коммуникативиябгин эстетикиял ресал ричIчIи ва жиндирго каламалъулъ гьездаса пайда боси;

9. Рахьдал мацIалъул эстетикияб хъулухъ ва, художествияб литератураялъул анализ гьабулаго, жинца загьир гьабураб пикруялъул эстетикияб рахъалъе къимат лъезе бажари.

Авар мацIалъул курс лъазабиялъ щвезе ракIалда ругел хIасилал

Калам ва калам гьаби

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

цоцазулгун гьоркьоблъи гьабулаго, монологалъул ва диалогалъул батIи-батIиял тайпабаздаса (лъилниги сундулниги хIакъалъулъ хабар бицин, сипат-сурат гьаби, жиндирго пикру загьир гьаби) пайда босизе;

цоцазулгун гьоркьоблъи гьабулаго, каламалъул нормаби цIунизе;

коммуникативияб мурад тIубаялъул ва пайда босарал мацIалъул алатал цоцада рекъонккеялъул рахъалъ монологияб ва диалогияб мисалияб каламалъе къимат кьезе;

цоцада кIалъалаго, каламалъулъ кколел гIунгутIаби цереккунго нахъчIвазе.

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

кIудияб гуреб докладгун аудиториялда цеве вахъине; гIемерал гIадамалги ракIарун, гьабулеб кIалъаялъулъ жиндирго пикру ккун чIезе;

коллективалъ гьоркьоб лъураб цо кинаб бугониги суалалда тIасан кIалъазе; жиндирго пикру кьучIаб букIин бихьизабизе, далил бачине; живго витIарав вукIиналда лъилниги ракI чIезабизе;

цоцада кIалъалаго, каламалъулъ кколел гIунгутIабазул аслияб гIилла бичIчIизе ва гьелъие баян кьезе.

Калам хIалтIизаби

Каламалъул тайпаби. ГIенеккун рагIараб жо цIи гьабун бицин

(аудирование)

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

гIенеккун рагIараб текст (тIубанго, ялъуни гьелъул аслияб хIасил, яги гьениса къваригIараб информация тIасабищун) цIи гьабун бицине; кьураб коммуникативияб масъалаялда рекъон кIалзул формаялда тексталъул хIасил хисизабичIого бицине;

тема, гьелъул коммуникативияб масъала ва аслияб пикру, художествияб, гIелмияб, публицистикияб, официалиябгин ишалъулаб текстал рициналъул логика бичIчIизе; гьезулъ бугеб аслияб ва тIаде жубараб информация лъазе, кIалзул формаялда гьелъие баян кьезе.

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

публицистикияб тексталъул якъинаб ва бахчараб информация бичIчIизе, кIалзул формаялда гьелъул анализ гьабизе.

ЦIали

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

цIаларал гIелмиял, публицистикиял, художествиял текстазул хIасил бичIчIизе; цоцазулгун гьоркьоблъи гьабулаго, гьединго мухIканго, къокъго, тIасабищун, планалъул ва тезисалъул формаялда гьеб хIасил цIи гьабун бицине;

коммуникативиял масъалазда рекъон лъазабун, лъай-хъвай гьабун ва тIасабищун цIалиялъул къагIидаби хIалтIизаризе;

гIаммго цебе лъураб информация бухьараб тексталдалъун бицине;

цIалул баян (справкаби) кьолел тIахьалгун ва цогидал информациялъулал источникалгун хIалтIиялъул къагIидабаздаса пайда босизе;

цо чIванкъотIараб темаялда хурхараб материал тIасабищизе ва тартибалде ккезабизе; тIасабищараб информациялъул анализ гьабизе ва цебе лъураб коммуникативияб масъалаялда рекъон гьелъие баян кьезе;

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

цIаларал батIи-батIиял стилазда ва жанразда хурхарал текстазулъ бугеб якъинаб ва бахчараб информация бичIчIизе, гьелъул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе;

батIи-батIиял источниказдаса цо кинаб бугониги практикияб суалалда хурхараб информация босизе ва гьеб суал тIубаялъе гIоло жиндирго пикру
загьир гьабизе.

Гаргади

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

цере лъурал мурадазда рекъон социалиялгин маданияталъул, рухIиялгин этикиял, рукIа-рахъиналъулал, цIалул темабазда тIасан монологияб ва диалогияб формаялда жиндирго пикру бицине;

цадахъ гьабулеб хIалтIул планалъул, гьелъул мурадалъул, гьабулеб хIалтIи бутIабазде бикьиялъул хIакъалъулъ къокъго ва мухIканго пикру бицине;

батIи-батIиял источниказдаса цо кинаб бугониги темаялда хурхараб материал босизе, гьеб тартибалде лъезе ва гьелъул анализ гьабизе;

жакъасеб авар мацІалъул аслиял орфоэпиял, лексикиял, грамматикиял нормаби каламалъулъ цІунизе; стилистикалъул рахъалъ дандекколеб куцалда лаксикаялдаса ва фразеологиялдаса, гьединго каламалъул этикаялъул къагІидабаздаса пайда босизе.

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

цоцазулгун гьоркьоблъи гьабулаго, батІи-батІиял стилазда ва жанразда хурхарал монологал ва диалогал гІуцІизе;

докладгун аудиториялда цеве кІалъазе;

цебе лъураб мурадалде щвеялде балагьун, бицунеб каламалъе къимат кьезе ва гьелъул анализ гьабизе.

Хъвадари

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъан ругьунлъула:

батІи-батІиял коммуникативиял мурадазде руссарал хъвавул монологал гІуцІизе (ай социалиялгин маданияталъул, рухІиялгин этикиял, рукІа-рахъиналъулал, цІалул темабазда тІасан сочинениял, ахІвал-хІалазул хІакъалъулъ харбал, тезисал, отзывал, распискаби, доверенностал, гІарзаби хъвазе);

рагІараб яги цІалараб тексталъул хІасил мухІканго, къокъго, тІасабищун, гьединго планалъул ва тезисалъул формаялда бицине (хъван);

жакъасеб авар мацІалъул аслиял лексикиял, грамматикиял, орфографиял
ва пунктуациялъулал нормаби хъвавулъ цІунизе; стилистикалъул рахъалъ
дандекколеб куцалда лаксикаялдаса ва фразеологиялдаса пайда босизе.

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

рецензиял ва рефератал хъвазе;

конспектал, тезисал ва аннотациял хъвазе;

резюме, ишалъулал кагътал, лъазариял хъвазе;

Текст

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъан ругьунлъула:

хІасилалъул ва гІуцІиялъул рахъалъ батІи-батІиял тайпабазул, стилазул, жанразул текстазул анализ гьабизе ва гьезие характеристика кьезе;

гІадатаб ва жубараб план, тезисал, схемаби, таблицаби хІисабалда тексталъул хІасилги кьун, гьеб текст хисизабизе;

батIи-батIиял тайпабазул, стилазул, жанразул текстал гIуцIизе ва гьезда тIад хIалтIи гьабизе;

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

цIалулгин гIелмиял текстал кIалзул ва хъвавул формаялда гIуцIизе.

МацIалъул функция

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

гара-чIвараялъулал, гIелмиял, публицистикиял, официалиялгин ишалъулал стилазул текстал, гьединго художествиял текстал практикияб къагIидаялъ цоцаздаса ратIарахъизе;

батIи-батIиял жанразул текстал ратIарахъизе ва гьезул анализ гьабизе;

батIи-батIиял стилазул, жанразул ва каламалъул тайпабазул текстал гIуцIизе;

батIи-батIияб мурад тIубазе гьабураб каламалъе къимат кьезе;

каламалъулъ кколел гIунгутIаби ритIизаризе, тексталда тIад хIалтIизе;

кIудиял гурел информациялъулал лъазабиялгун ва цIалулгин гIелмияб темаялда тIасан докладгун гIел бащадазул аудиториялда цеве кIалъазе.

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

лексикиял, морфологиял, синтаксисиял алатал жиделъ хIалтIизариялъул хаслъабазухъги балагьун, гара-чIвариялъулал, гIелмиял, публицистикиял, официалиялгин ишалъулал стилазул текстал, гьединго художествияб адабияталъул текстал цоцаздаса ратIарахъизе ва гьезул анализ гьабизе;

батIи-батIиял стилазул ва жанразул текстал гIуцIизе; цIалулгин гIелмияб темаялда тIасан тIоритIулел бахIсазулъ гIахьаллъизе; резюме, ишалъулаб кагъат, официалиябгин ишалъулаб стилалъул лъазаби данде гьабизе; доклад, информациялъулаб кIудияб гьечIеб макъала (заметка), публицистикияб стилалъул пикрияб сочинение хIадуризе; каламалъул нормабиги цIунун, накъитазулъ, гара-чIвариязулъ, дагIба-къецазулъ гIахьаллъи гьабизе; рукIа-рахъиналъулал харбал, къисаби гIуцIизе, гьудул-гьалмагъзабазухъе, гIагарлъиялъухъе кагътал хъвазе;

ракI гъезабулеб яги ракI чIезабулеб каламгун гIел бащадазул аудиториялда цеве кIалъазе.

МацIалъул хIакъалъулъ гIаммаб баян

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

гІурус ва дагъистаналъул мацІазда гьоркьоб авар мацІалъ ккураб бакІги авар-гІанди-цІез миллатазда гьоркьоб авар мацІалъ тІубалеб хъулухъги бихьизабизе;

литературияб мацІалдаги, гІадатияб мацІалдаги, диалектаздаги гьоркьоб бугеб батІалъи чІезабизе.

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

авар мацІ цІуниялда ва цебетІезабиялда тІад хІалтІулел гІалимзабазе къимат кьезе.

Фонетика ва орфоэпия. Графика.

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъан ругьунлъула:

рагІул фонетикияб анализ гьабизе;

авар литературияб мацІалъул аслиял орфоэпиял нормаби цІунизе;

авар мацІалъул гьаркьал хІарпаздалъун рихьизаризе;

словараздаса къваригІараб информация босизе ва жинца тІоритІулел батІи-батІиял хІалтІабазулъ гьелдаса пайда босизе.

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

лирикиял ва хабариял тестал пасихІго цІализе;

Морфемика ва рагІи лъугьин

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъан ругьунлъула:

рагІул магІнаяб, грамматикияб ва рагІи лъугьиналъулаб анализалъул кьучІалда рагІаби морфемазде рикьизе;

лъазарурал рагІи лъугьиналъул къагІидаби ратІа гьаризе;

битІунхъваялъул практикаялъулъ, гьединго рагІул грамматикияб ва лексикияб анализ гьабулаго, морфемикаялда тІасан щвараб лъаялдаса ва лъугьараб бажариялдаса пайда босизе.

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

рагІи лъугьиналъул къагІидаби рихьизаризе;

морфемиял ва рагІи лъугьиналъул словараздаса къваригІараб информация босизе;

рагІул лексикаялъул магІнаялъе ва битІунхъваялъе баян кьолаго, гьеб рагІи сундасан ва сундул кумекалдалъун лъугьун бугебали бихьизабизе.

Лексика ва фразеология.

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

рагIул лексикияб анализ гьабизе (рагIул лексикияб магIна, рагIул цо ва гIемер магIна, рагIул битIараб ва хъвалсараб магIна, активияб ва пассивияб рагIи, гьединго рагIи хIалтIизе бегьулеб гIурхъи ва гьеб рагIул стилистика бихьизабизе);

тематикиял тIелазде рагIаби рикьизе;

рагIабазе антонимал, синонимал тIасарищизе;

фразеологиял сверелал ратIарахъизе;

загьир гьарурал пикрабазулъ (бицун, хъван) лексикиял нормаби цIунизе;

告 текстальулъ предложениязда гьоркьоб бухьен гьабиялъул алат хIисабалдаги каламалъулъ кьучI гьечIеб такрарлъи битIизабиялъул алат хIисабалдаги синонимал хIалтIизаризе;

батIи-батIиял лексикиял (ай магIна баян гьабулел, синонимазул, антонимазул, фразеологиял ва гь.ц.) словараздаса пайда босизе.

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

авар мацIалъул словарияб гIуцIи тIелазде бикьизе;

рагIул грамматикияб ва лексикияб магIнаялда гьоркьоб бугеб батIалъи далил бачун бихьизабизе;

батIи-батIиял омонимал ратIарахъизе лъазе;

рагIаби пасихIго ва жиндирго бакIалда хIалтIизариялъул рахъги хIисабалде босун, жив бетIергьанаб (ай жиндиргояб) ва чидар каламалъе къимат кьезе;

батIи-батIиял тайпабазул лексикиял словараздаса (ай магIна баян гьабулел, синонимазул, антонимазул, фразеологиял, басралъарал рагIабазул, батIияб мацIалдаса росарал рагIабазул ва цогидалги словараздаса) къваригIараб информация босизе.

Морфология

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

жалго жидедаго чIарал каламалъул бутIаби ва гьезул формаби, гьединго кумекалъулал каламалъул бутIаби ратIарахъизе;

рагIул грамматикияб анализ гьабизе;

жакъасеб авар литературияб мацIалъул нормабазда рекъон батIи-батIияб каламалъул бутIаялъул рагIабазул формаби хIалтIизаризе;

морфологиялда тIасан щвараб лъай ва лъугьараб бажари битIунхъваялъул практикаялъулъ хIалтIизабизе;

грамматикиял омонимал лъазаризе.

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

грамматикиял омонимал ратIарахъизе;

грамматикияб анализалъе словараздасан къваригIараб информация балагьизе.

Синтаксис

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

синтаксисалъул аслиял бутIабиги (рагIабазул дандрай ва предложение) гьезул тайпабиги рихьизаризе;

гIуцIиялъухъги, магIнаялъухъги, тIубалеб хъулухъалъухъги балагьун, рагIабазул дандраязул ва предложениязул анализ гьабизе;

жакъасеб авар литературияб мацIалъул нормабазда рекъон синтаксисалъул бутIаби каламалъулъ хIалтIизаризе;

синтаксисалда тIасан щвараб лъай ва лъугьараб бажари битIунхъваялъул практикаялъулъ хIалтIизабизе;

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

публицистияб ва художествияб каламалъулъ рекIелъе ротулел, рекIел асар гьарулел алатал ратIарахъизе лъазе ва гьезие къимат кьезе;

гIелмияб ва официалиялгин ишалъулал стилазул текстазулъ синтаксисиял гIуцIаби хIалтIизариялъул хаслъаби баян гьаризе;

жидер функционалиялгин стилистикиял качествазухъ балагьун, синтаксисиял гIуцIаби хIалтIизариялъул хаслъабазул анализ гьабизе.

БитIунхъвай: орфография ва пунктуация

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъан ругьунлъула:

хъвадарулаго орфографиялъул ва пунктуациялъул нормаби цIунизе;

рагIи битIун хъваялъул тIаса бищараб къагIида кIалзул формаялда (далилалги рачун) ва хъвавул формаялда (цо кинаб бугониги шартIияб гIаламаталъул кумекалдалъун) баян гьабизе;

орфографиял ва пунктуациялъулал гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе.

ИчIабилеб класс лъугIарав цIалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

каламалъулъ орфографиялъ ва пунктуациялъ тIубалеб хъулухъ бихьизабизе;

орфографиял словараздаса къваригIараб информация батIа гьабизе ва хъвадарулаго гьеб информациялдаса пайда

босизе.

МацІ ва культура

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъан ругьунлъула:

кІалзул гьунаралъул асаразулъ, художествияб литератураялъулъ ва тарихиял текстазулъ миллиябгин культурияб компоненталъул магІнаялда хурхарал мацІалъул бутІаби тІатинаризе;

нилъер республикаялъул культура ва тарих лъикІ лъазабизе, мацІ лъазабиялъ рес кьолеблъи бихьизарулел мисалал рачине;

гІумруялъулъ хІажалъараб бакІалда авар каламалъул этикаялдаса пайда босизе.

ИчІабилеб класс лъугІарав цІалдохъанасе ругьунлъизе рес щола:

халкъалъул, ай авар мацІалда кІалъалеб миллаталъул мацІалда,
культураялда ва тарихалда гьоркьоб бугеб бухьеналъе цо-цо мисалалдалъун къимат (характеристика) кьезе;

авар каламалъул этикет гІурус ва цогидалги дагъистаналъул миллатазул каламалъул этикеталда дандекквезе ва гьелъул анализ гьабизе.

ЦІалул предметалъул аслияб гІуцІи

Цоцазулгун щулияб гьоркьоблъи (хурхен) гьабизе квербакъулеб материал

I. Калам ва калам гьаби.

1. Калам ва калам гьаби. Диалогияб ва монологияб калам. КІалзул ва хъвавул калам. Монолог ва гьелъул тайпаби. Диалог ва гьелъул тайпаби.

2. КІалзул ва хъвавул каламалъул хаслъи бичІчІи; кІалзул ва хъвавул каламалъул рихьизарурал мисалазул анализ гьаби. Диалогияб ва монологияб калам цоцадаса батІа гьаби. Диалогияб ва монологияб каламалъул батІи-батІиял тайпаби хІалтІизаризе лъай. КІалъалев чиясул мурад ва гьев кІалъаялъул гІилла бичІчІи. Цоцазулгун гьоркьоблъи гьабулаго, каламалъул нормаби цІуни.

II. Калам хІалтІизаби.

1. Каламалъул аслиял тайпаби: гІенеккун рагІараб жо цІи гьабун бицин, гаргади, цІали, хъвадари. ГІенеккун рагІараб жо цІи гьабун бициналъул,
гаргадиялъул, цІалиялъул, хъвадариялъул культура.

2. Каламалъул аслиял тайпаби гъваридго лъазари, ай гIенеккун рагIараб жо цIи гьабун бицинеги, гаргадизеги, цIализеги, хъвадаризеги щулаго лъазаби. ТIаде балагьун бихьараб яги гIенеккун рагIараб тексталъул аслияб ва тIаде жубараб информация дандрекъон кколеб куцалъ бичIчIи. ЦIалараб яги гIенеккун рагIараб тексталъул хIасил къокъго яги гIатIидго бицин. ЦIалиялъул аслиял къаг1идабиги *(лъазабиялъул, лъай-хъвай гьабиялъул ва тIасабищиялъул)* цIалул тIехьгун хIалтIиялъул къагIидабиги щулаго лъай. РагIараб яги цIалараб тексталъул хIасил мухIканго, къокъго, тIасабищун, гьединго планалъул ва тезисалъул формаялда бицин (хъван). Цебе лъураб мурадалда рекъон батIи-батIиял коммуникативиял мурадазде руссарал хъвавул ва кIалзул монологал, гьединго диалогал гIуцIи. Цо чIванкъотIараб темаялда хурхараб материал тIасабищи ва системаялде ккезаби; батIи-батIияб источникалдаса босараб информация хисизаби ва гьелъие къимат кьей.

III. Текст.

1. Каламалъул нигIмат хIисабалда текст, тексталъул аслиял гIаламатал (магIнаялъул рахъалъ тIубараб букIин, бутIабаздасан гIуцIараб букIин ва гьел бутIабазда гьаркьоб бухьен букIин). Тексталъул тема ва аслияб пикру. Тексталъулъ бугеб щибаб абзацалъул тема. Тексталъул бутIаби ва предложениял цоцалъ рухьарал къагIидаби. Абзац. Тексталъул тайпаби: хабарияб, сипатияб ва пикрияб. Тексталъул гIуцIи. Тексталъул план, конспект (хъвараб къокъаб хIасил), аннотация (къокъаб куцалда хъвараб хIасил).

2. Тексталъул анализ: тексталъул тема чIезаби, ай тексталъулъ сундул хIакъалъулъ бицунеб бугебали бихьизаби; тексталъул аслияб пикру загьир гьаби; тексталда цIар лъей; тексталъул гIуцIи ва кинаб стилалъул гьеб текст кколебали бихьизаби. Текст магIнаял бутIабазде биххи ва план гIуцIи. Тексталъулъ предложениял цоцалъ рухьарал къагIидаби рихьизари. МацIалъул хаслъиялъул рахъалъ тексталъул анализ гьаби. БатIи-батIияб тайпаялъул, стилалъул ва жанраялъул текстал гIуцIи. Текст гIуцIиялъул нормаби цIуни (пикру гьабиялъулъ гIакълуялда дандеккей (рекъей) букIин, тексталъул бутIабазул тартиб букIин, гьел бутIаби цоцада рухьун рукIин, темаялда дандеккей ва гь.ц.) КIалзул ва хъвавул формаялда загьир гьабураб пикруялъе къимат кьей ва гьелда тIад хIалтIи.

IV. *МацIалъул функционалиял тайпаби.*

1. МацIалъул функционалиял тайпаби: кIалзулаб калам; функционалиял стилал: гIелмияб, публицистикияб, официалиябгин ишалъулаб ва гьезул аслиял хаслъаби; художествияб литератураялъул мацI.

Каламалъул гIелмияб *(отзыв, реферат, кIалъай, доклад, макъала, рецензия)*, публицистикияб *(кIалъай, макъала, интервью, очерк)*, официалиябгин ишалъулаб *(расписка, доверенность (вакиллъиялъул кагъат), гIарза, резюме)* ва гара-чIвариялъулаб *(хабар, гара-чIвари, накъит, дагIба (дагIба-къец))* стилазул аслиял жанрал.

2. Тексталъул стиль чIезаби. Социалиябгин маданияталда, рухIиябгин этикаялда, жамгIиябгин политикаялда, рукIа-рахъиналда хурхарал темабазда тIасан бицине лъай. БатIи-батIиял тайпабазул сочинениял хъвай; батIи-батIиял стилазул ва жанразул текстал гIуцIи: тезисал, конспектал, отзыв, реферат, кагъат, макъала, расписка, доверенность (вакиллъиялъул кагъат), гIарза, резюме.

МацI лъазабизе квербакъулеб материал

V. МацIалъул хIакъалъулъ гIаммал баянал

1. Обществоялъулъ ва инсанасул гIумруялъулъ мацIалъул бугеб кIвар. Авар мацI магIарулазул миллияб мацI ва Дагъистан республикаялъул пачалихъияб мацI ккей. Авар мацI бижи ва цебетIей. Жакъасеб рахьдал мацI хIалтIизабиялъул формаби: литературияб мацI, наречиял, диалектал, бакIалъулал сверелал, гIадатияб ва цо хасаб махщалида-пишачилъиялда хурхараб мацI (калам).

Авар мацI магIарул художествияб литератураялъул мацI ккей. Авар мацIалъул сипат-сурат гьабиялъулал ресал. МацIалъул гIелму хIисабалда лингвистика. Лингвистикаялъул аслиял бутIаби. Авар мацIалъул гIалимзабазул хIакъалъулъ къокъал баянал.

2. Обществоялъул гIумруялъулъ рахьдал мацIалъул бугеб кIвар бихьизаби. Литературияб мацIалдаги диалектаздаги, бакIалъулал сверелаздаги гьоркьоб бугеб батIалъи бичIчIи. Рахьдал мацIалъул берцинлъи, бечелъи ва пасихIлъи бичIчIи. Художествиял текстазулъ сипат-сурат гьабиялъулал ресал хIалтIизариялда хадуб халккей.

VI.Фонетика ва орфоэпия (битIун аби)

1. Лингвистикалъул бутIа хIисабалда фонетика. МацIалъул бутIа хIисабалда гьаракь. Рагьарал гьаркьал. Рагьукъал гьаркьал. Лабиалиял гьаркьал. Геминатал. Каламалъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял. Слог. Ударение. Лингвистикалъул бутIа хIисабалда орфоэпия. БитIун абиялъул къагIидаби. Орфоэпияб словарь.

2. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьалги, геминаталги, лабиалиял гьаркьалги битIун абиялъул бажари жеги камил гьаби. РагIул фонетикияб разбор гьаби. РагIаби битIун аби. БитIун абиялъул рахъалъ жиндир ва чияр каламалъе къимат кьей. Жиндирго каламалъулъ фонетикагин орфоэпиялда тIасан щвараб лъаялдаса ва лъугьараб бажариялдаса пайда боси.

VII. Графика.

1. Лингвистикалъул бутIа хIисабалда графика. Гьаркьида ва хIарпалда гьоркьоб бугеб бухьен. Хъвай-хъвагIаялъулъ геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизари. Гьаракь [й] бихьизабулел къагIидаби.

2. РагӀулъ гьаркьилаб ва хӀарпазулаб гӀуцӀи дандекквезе бугеб бажари камил гьаби. Словараздаса къваригӀараб информация балагьулаго, алфавиталдаса пайда боси.

VIII. РагӀул гӀуцӀи (Морфемика) ва рагӀи лъугьин.

1. Лингвистикалъул бутӀа хӀисабалда морфемика. МацӀалъул бищунго гьитӀинаб магӀнаялъулаб бутӀа хӀисабалда морфема. РагӀул форма лъугьиналъул ва рагӀи лъугьиналъул морфемаби. Суффикс рагӀул форма лъугьиналъул ва рагӀи лъугьиналъул морфема ккей. Ахир рагӀул форма лъугьиналъул морфема ккей. Кьибил. Кьибил цоял рагӀаби. Морфемабазулъ рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял. Лингвистикалъул бутӀа хӀисабалда рагӀи лъугьин. РагӀул аслияб ва хъвалсараб аслу. РагӀи лъугьиналъул аслиял къагӀидаби: суффиксазул кумекалдалъун, рагӀаби журан, цо каламалъул бутӀа цогиялъул бакӀалда хӀалтӀизабун, метатония (рагӀулъ ударение хисиялдалъун). РагӀи лъугьиналъул ва морфемиял словарал.

2. Морфема мацӀалъул бищунго гьитӀинаб магӀнаялъулаб бутӀа кколеблъи бичӀчӀи. РагӀул форма лъугьиналъулъги цӀияб рагӀи лъугьиналъулъги морфемабазул бугеб кӀвар бичӀчӀи. РагӀи лъугьиналъул аслиял къагӀидаби рихьизари. Морфемикаялда вар рагӀи лъугьиналда тӀасан щвараб лъайги лъугьараб бажариги битӀунхъваялъул практикаялъулъ хӀалтӀизаби. ЦӀалиялда хурхарал батӀи-батӀиял масъалаби тӀуразарулаго, рагӀи лъугьиналъул ва морфемиял словараздаса пайда боси.

IX. Лексикология ва фразеология.

1. Лингвистикалъул бутӀа хӀисабалда лексикология. РагӀи мацӀалъул аслияб бутӀа ккей. РагӀул лексикияб магӀна. Цо магӀнаялъул ва гӀемер магӀнаялъул рагӀаби. РагӀул битӀараб ва хъвалсараб магӀна. Рахьдал мацӀалъул магӀнавиял словарал. Синонимал. Антонимал. Омонимал. Синонимазул, антонимазул ва омонимазул словарал. Жиб бижиялъухъ балагьун, рахьдал мацӀалъул лексика: рахьдал мацӀалъулъ гӀодосанго (церегоялдаса нахъе) ругелги цогидал мацӀаздаса рачӀаралги рагӀаби. Жиб активияб ва пассивияб нахърателлъун букӀиналде балагьун, рахьдал мацӀалъул лексика. ЦӀиял ва басралъарал рагӀаби (неологизмаби, историзмаби, неологизмаби). Жиб хӀалтӀизабизе бегьулеб гӀурхъиялде балагьун, рахьдал мацӀалъул лексика. Киназго хӀалтӀизарулел рагӀаби. Диалектиял (бакӀалъулал) ва пишачилъиялъулал рагӀаби. Лексикаялъул стилистиял кьерал.

Лингвистикалъул бутӀа хӀисабалда фразеология. Фразеологизмаби.

Фразеологизмаби хIисабалда кицаби; абиял; гъваридаб магIна бугеб, цо пикру бихьизабулеб къокъаб пасихIаб калам (ай афоризмаби) ва машгьурлъун арал (халкъалда гьоркьор тIоритIарал) рагIаби. Фразеологиял словарал. БатIи-батIиял тайпабазул лексикиял словарал ва рахьдал мацIалъул лексикияб бечелъи лъазабиялъулъ гьезул бугеб кIвар.

2. Жиб бижиялъухъги, активияб ва пассивияб нахърателлъун букIиналдеги, хIалтIизабизе бегъулеб гIурхъиялдеги балагьун, лексика батIа гьабизе бажари. БатIи-батIиял рагIаби каламалъулъ хIалтIизари. РагIи битIун, дурусго ва мухIканго хIалтIизабиялъухъ балагьун, жиндир ва чияр каламалъе къимат кьей. РагIул лексикияб разбор гьаби. БатIи-батIияб тайпаялъул лексикиял словараздаса къваригIараб информация балагьи ва батIи-батIиял хIалтIабазулъ гьелдаса пайда боси.

X. Морфология

1. Грамматикаялъул бутIа хIисабалда морфология. РагIабазул лексикиялгин грамматикиял разрядал хIисабалда каламалъул бутIаби. Авар мацIалъул каламалъул бутIаби.

Жалго жидедаго чIарал каламалъул бутIаби.

Предметияб цIар. Предложениялъулъ предметияб цIаралъ тIубалеб хъулухъ. Хасал ва гIаммал предметиял цIарал. Предметияб цIаралъул жинс. Предметияб цIаралъул цолъул ва гIемерлъул форма. ГIемерлъул форма лъугьин. Предметияб цIаралъул гIадатал ва бакIалъул падежал. Падежазул свери.

Прилагательное. Предложениялъулъ прилагательноялъ тIубалеб хъулухъ. Дандекквеялъулаб ва тIокIлъиялъулаб даража бихьизабулел къагIидаби. Качествиял ва гьоркьоблъиялъулал прилагательноял. Прилагательноял жинсзде ва цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Прилагательноял падежазде свериялъул хаслъи.

РикIкIен. ГIуцIиялъул рахъалъ рикIкIенал: гIадатал, журарал ва составиял. РикIкIеналъул разрядал: къадаралъул, цадахълъиялъул, тIолголъиялъул, гIага-шагарлъиялъул, бутIабазул, иргадул. РикIкIенал падежазде свери.

ЦIарубакI. Гьумералъул цIарубакIал. Жибголъиялъул цIарубакIал. Ишараялъул цIарубакIал. Баяналъул цIарубакIал. Баянлъи гьечIел цIарубакIал. Суалиял цIарубакIал. ГьечIолъиялъул цIарубакIал. ЦIарубакIал падежазде свери.

Глагол. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал. Глаголияб цIар (масдар). Глаголалъул мурадияб форма (инфинитив). Рухьарал ва тIадчIарал глаголал. Иш халатбахъун лъугьунеб букIин бичIчIизабулел глаголал. Ишалъул такрарлъи бихьизабулел глаголал. Глолалъул гьабизабул форма (каузатив). Глаголалъул заманиял формаби: гьанже заман, араб ва бачIунеб заманазул гIадатал (синтетикиял) ва составиял

(аналитикиял) формаби, гӀахьалаб заман (констатив). Глаголалъул наклонениял. Хабарияб наклонение. ТӀалабияб наклонение, гьелъул гьариялъулаб ва гьесизариялъул формаби. ШартӀияб наклонение ва гьелъул анищалъул форма. Суалияб наклонение. Глаголазул буголъиялъул ва гьечӀолъиялъул формаби. Каламалъул бутӀабазулъ причастиялъ ва деепричастиялъ ккураб бакӀ.

Наречие. Наречиялъул разрядал. БакӀалъул наречие. Ишалъул куцалъул наречие. Заманалъул наречие. Къадаралъул наречие. ГӀилла-мурадалъул наречие.

Кумекалъулал каламалъул бутӀаби.

Союзал. СокӀкӀиналъул ва нахърилълъиналъулал союзал. Частицаби. Частицабазул группаби. ХадурегӀел. Междометия.

2. Грамматикияб магӀнаялъухъ, морфологиял гӀаламатазухъ ва предложениялъулъ тӀубалеб синтаксисияб хъулухъалъухъ балагьун, каламалъул бутӀаби лъазари. БатӀи-батӀияб каламалъул бутӀаялъул морфологияб разбор гьаби. Авар литературияб мацӀалъул морфологиял нормабазда рекъон батӀи-батӀиял каламалъул бутӀабазул формаби каламалъулъ хӀалтӀизари.

Морфологиялда тӀасан щвараб лъай ва лъугьараб бажари битӀунхъваялъул практикаялъулъ хӀалтӀизаби.

XI. Синтаксис

1. Грамматикаялъул бутӀа хӀисабалда синтаксис. Синтаксисалъул аслиял бутӀаби хӀисабалда рагӀабазул дандрай ва предложение. Синтаксисияб бутӀа хӀисабалда рагӀабазул дандрай. РагӀабазул дандраязул тайпаби: цӀарулал, глаголиял ва наречиязулал. РагӀабазул дандраязулъ рагӀабазул бухьен. ГӀадатаб предложение. ГӀадатаб предложениялъулъ рагӀабазул тартиб. Буголъиялъул (тасдикъ гьабиялъул) ва гьечӀолъиялъул (инкар гьабиялъул) предложениял. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениязул тайпаби: хабариял, суалиял, тӀалабиял ва ахӀул. Предложениялъул грамматикияб (предикативияб) аслу. Предложениялъул бетӀерал членал: подлежащее, сказуемое, битӀараб дополнение ва гьел загьир гьариялъул къагӀидаби. Сказуемоялъул тайпаби. Предложениялъул бетӀерал гурел членал: хъвалсараб дополнение, определение, хӀал ва гьел загьир гьариялъул къагӀидаби. Цо составалъулаб (цо бетӀераб член гъорлъ бугеб), кӀиго составалъулаб (кӀиго бетӀераб член гъорлъ бугеб), лъабго составалъулаб (лъабго бетӀераб член гъорлъ бугеб) предложениял. тӀиритӀарал (бетӀерал ва бетӀерал гурел членаздасан гӀуцӀарал) ва тӀаритӀичӀел (гӀицӀго бетӀерал членаздасан гӀуцӀарал) предложениял. ТӀураралги тӀурачӀелги предложениял. ГӀуцӀиялъул рахъалъ гӀадатаб предложениялъул тайпаби: подлежащее гӀаммаб, подлежащее букӀунареб, битӀараб дополнение гьечӀеб (яги букӀунареб), цӀарлъовул. Предложениялъул тайпа цоял членал. ХитӀаб, гьоркьор ккарал рагӀаби ва предложениял. **У** ва **гуро** рагӀабигун ва междометиялгун предложениял. РатӀалъизарурал членалгун предложениял.

Журарал предложениял. Журарал сокIкIарал предложениял. Союзалгун ругел журарал сокIкIарал предложениял. Союзал гьечIел журарал предложениял. Журарал нахърилълъарал предложениял. Нахърилълъиналъул союзрагIабигун журарал нахърилълъарал прендложениял. Нахърилълъиналъул союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениял. Цо чанго тIаджубарабгун бугел журарал нахърилълъарал предложениял.

Чияр калам бицунел къагIидаби. БитIараб ва хъвалсараб калам.

2. РагIабазул дандраязул ва батIи-батIияб тайпаялъул предложениязул синтаксисияб разбор гьаби. БатIи-батIиял синтаксисиял гIуцIабазул анализ гьаби ва гьел каламалъулъ битIун хIалтIизари. Синтаксисиял гIуцIаби битIун, пасихIго хIалтIизариялъул рахъги хIисабалде босун, жиндир ва чияр каламалъе къимат кьей. Синтаксисалда тIасан щвараб лъаялдасаги лъугьараб бажариялдасаги битIунхъваялъул практикаялъулъ пайда боси.

XII. БитIунхъвай: орфография ва пунктуация.

1. БитIунхъваялъул къагIидабазул система хIисабалда орфография. Орфограммаялъул хIакъалъулъ бичIчIи. **Ш, щ** хIарпазул битIунхъвай. **Ъ** ва **ь** хIарпазул битIунхъвай. Геминатал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай. Лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай. Морфемабазулъ ругел рагьарал ва рагьукъал хIарпазул битIунхъвай. **Ё** ва **й** хIарпазул битIунхъвай. РагIулъ ругел морфемабазул битIунхъвай. Къадаралъул рикIкIеназул битIунхъвай. ГIурус мацIалдаса рачIарал рагIабазул битIунхъвай. РекIкIун, дефисал лъун, ратIатIун хъвай. Мухъалъулаб ва кIудияб хIарпалъул битIунхъвай. РагIаби рикьун роси. Орфографиял словараль. БитIунхъваялъул къагIидабазул система хIисабалда пунктуация. Лъалхъул ишараби ва гьез тIубалеб хъулухъ. Жалго цохIо ругел ва кIи-кIи цадахъ ругел лъалхъул ишараби. Предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби. ГIадатал предложениязулъ лъалхъул ишараби. Журарал предложениязулъ лъалхъул ишараби. БитIараб каламалъулъ, цитатазулъ, диалогалъулъ лъалхъул ишараби.

2. БитIун хъвазеги лъалхъул ишараби лъезеги гъваридго лъазаби. Хъвавул каламалъулъ битIунхъваялъул ва пунктуациялъул аслиял нормаби цIуни. БитIунхъваялъулал словараздаса пайда боси.

Тарихалда ва культураялда мацIалъул бугеб бухьен тIатинабизе квербакъулеб материал.

XIII. МацI ва культура.

1. Халкъалъул маданияталда, тарихалда ва мацIалда гьоркьоб бухьен. Авар каламалъул этикет.

2. Тарихиял текстазулъ, кIалзул гьунаралъул асаразулъ ва художествияб адабияталъулъ миллиябгин маданияталъул магIнаялъулал мацIалъул
бутIаби ратIа гьари, словаразул кумекалдалъун гьезул магIна баян гьаби. ГIумруялъулъ ва цIалулъ авар каламалъул этикеталъул къагIидабаздаса пайда боси.

ЦIалиялъул рахъалъ гьарулел хIалтIабазул аслиял тайпабиги рихьизарун тематикияб план

№	Предметалъул гIуцIи	Гьарулел хIалтIабазул аслиял тайпаби
I	**Калам ва калам гьаби** Калам ва калам гьаби. Диалогияб ва монологияб калам. КIалзул ва хъвавул калам. Монолог ва гьелъул тайпаби. Диалог ва гьелъул тайпаби.	Инсанасул гIумруялда коммуникативияб рахъалъ щвараб бажариялъул ва каламалъул культураялъул бугеб кIвар бичIчIизе. КIалзул ва хъвавул каламалъул аслиял хаслъаби лъазе. Диалогалъул ва монологалъул аслиял тайпаби лъазе (ай цо кинаб бугониги ахIвал-хIалалъул хIакъалъулъ калам гьабизеги; цо лъугьа-бахъиналъул хIакъалъулъ, хадуб цебе ккезабун, бицинеги, мацIалъул ресаздалъун лъилниги-сундулниги хIакъалъулъ бицинеги (ай лъилниги-сундулниги сипат-сурат гьабизеги), лъиданиги-сунданиги тIасан жиндирго хасаб пикру загьир гьабизеги лъазе). КIалзул ва хъвавул каламалъул мисалазул анализ гьабизе; гьел мисалал цере лъурал мурадазда, батIи-батIиял ахIвал-хIалазда рухьинаризе. Жидер гIуцIиялъухъ, стилистикиял хаслъабазухъ ва пайда босарал мацIалъул ресазухъ балагьун, каламалдалъун рицарал пикраби дандекквезе. Диалогияб ва монологияб калам цоцада дандекквезе. Цебе лъураб мурадалде, темаялде, загьир гьабураб аслияб пикруялде, батIи-батIияб ахIвал-хIалалде балагьун, мацIалъул ресал (алатал) тIасарищизе.
II	**Калам хIалтIизаби**	Каламалъул аслиял тайпабазул ва гьезул хаслъабазул хIакъалъулъ бичIчIи

	Каламалъул аслияв тайпаби: гІенеккун рагІараб жо цІи гьабун бицин, гаргади, цІали, хъвадари. ГІенеккун рагІараб жо цІи гьабун бициналъул, гаргадиялъул, цІалиялъул, хъвадариялъул культура.	лъугьине. ГІенеккун яги бихьун ракІалда чІараб текстальул аслияб ва тІаде жубараб баян (информация) дандрекъон кколеб куцалъ къабул гьабизе. Аудированиялъул ва цІалиялъул батІи-батІиял тайпабиги, цІалул тІехьгун ва баян кьолел цогидалги источникалгун хІалтІулел къагІидабиги гъваридго лъазаризе. ЦІалараб яги гІенеккун бичІчІараб текстальул хІасил къокъго ва гІатІидго бицине. Изложение, тезисал, конспект хІисабалда цІалараб яги гІенеккун бичІчІараб текстальул хІасил дурусго, къокъго, тІасабищун бицине (хъван). Социалиялгин культуриял, рухІиялгин этикиял, рукІа-рахъиналъулал, ругьун гьариялъулал темабазда тІасан монологал ва диалогал гІуцІизе (бицунги хъванги). Цо чІванкъотІараб темаялда хурхараб материал тІасабищизе ва тартибалде ккезабизе. БатІи-батІиял источниказдаса босараб баяналъул анализ гьабизе ва цебе лъураб мурадалда рекъон гьеб къучІдасанго хисизе.
III	**Текст** Каламалъул нигІмат хІисабалда текст, текстальул аслиял гІаламатал (магІнаялъул рахъалъ тІубараб букІин, бутІабаздасан гІуцІараб букІин ва гьел бутІабазда гьаркьоб бухьен букІин). Текстальул тема ва аслияб пикру. Текстальулъ бугеб щибаб абзацальул тема. Текстальул бутІаби ва	Текстальул гІаламатал лъазе. Текстальул тема чІезабизе, гьельул аслияб пикру загьир гьабизе, текстальулъ кІвар бугел рагІаби ва предложениял рухьинариялъул тайпаби рихьизаризе; текстальул предложениял ва гьельул бутІаби рухьинариялъул магІнаялъул, лексикиял ва грамматикиял ресал рихьизаризе. Текст абзацазде биххизе, гьезул щибальул тема бихьизабизе. Абзацальул ва тІубараб текстальул гІуцІи (байбихьи, аслияб бутІа, ахир)

	предложениял цоцалъ рухьарал къагIидаби. Абзац. Тексталъул тайпаби: хабарияб, сипатияб ва пикрияб. Тексталъул гIуцIи. Тексталъул план, конспект (хъвараб къокъаб хIасил), аннотация (къокъаб куцалда хъвараб хIасил).	лъазе. ЦокIалаб тема букIиналдеги, магIнаялъул рахъалъ тIубараб букIиналдеги, цоцада хадуб тартибалда бициналдеги, рекъарал ва мурадалда дандекколел бухьеналъул лексикиял ва грамматикиял ресал хIалтIизариялдеги балагьун, тексталъул анализ гьабизе ва гьелъие къимат кьезе. МагIнаялъулал бутIабазде текст биххизе; план, конспект, аннотация, схемаби хIисабалдеги кьун, текст цIидасан къачIазе. Бухьараб текст гIуцIиялъул тIалабалги хIисабалде росун, жидецаго текстал гIуцIизе.
IV	**МацIалъул функционалиял тайпаби** МацIалъул функционалиял тайпаби: кIалзулаб калам; функционалиял стилал: гIелмияб, публицистикияб, официалиябгин ишалъулаб ва гьезул аслиял хаслъаби; художествияб литератураялъул мацI. Каламалъул гIелмияб *(отзыв, реферат, кIалъай, доклад, макъала, рецензия)*, публицистикияб *(кIалъай, макъала, интервью, очерк)*, официалиябгин ишалъулаб *(расписка, доверенность (вакиллъиялъул кагъат), гIарза, резюме)* ва гара-чIвариялъулаб *(хабар, гара-чIвари, накъит, дагIба (дагIба-къец))* стилазул аслиял жанрал.	КIалзулаб каламалъул, художествияб литератураялъул мацIалъул ва функционалиял стилазул хаслъаби тIатинаризе. Текст мацIалъул цо чIванкъотIараб стилалъул букIин чIезабизе. ГIуцIиялъухъги, стилистикиял хаслъабазухъги, мацIалъул пайда босарал ресазухъги балагьун, каламалдалъун загьир гьарурал пикраби дандекквезе. БатIи-батIиял жанразул ва стилазул пикраби загьир гьаризе (хъван). Текст гIуцIиялъул нормаби цIунизе. МацIалъул нормабазухъ ва коммуникативиял тIалабазда рекъонккеялъухъ балагьун, жинца ва цогидаз каламалдалъун загьир гьарурал пикрабазе къимат кьезе. КIудиял гьечIел лъазариялгун, докладгун, рефератгун гIел бащадазул аудиториялда цеве кIалъазе.
V	**МацIалъул хIакъалъулъ гIаммаб баян** Обществоялъулъ ва инсанасул гIумруялъулъ	Дагъистаналда авар мацIалъ ккураб бакIги, авар-гIанди-цIез миллатазда гьоркьоб авар мацIалъ тIубалеб хъулухъги, гьелъул мухIканлъиги, бечелъиги,

	мацIалъул бугеб кIвар. Авар мацI магIарулазул миллияб мацI ва Дагъистан республикаялъул пачалихъияб мацI ккей. Авар мацI бижи ва цебетIей. Жакъасеб рахьдал мацI хIалтIизабиялъул формаби: литературияб мацI, наречиял, диалектал, бакIалъулал сверелал, гIадатияб ва цо хасаб махщалида-пишачилъиялда хурхараб мацI (калам). Авар мацI магIарул художествияб литератураялъул мацI ккей. Авар мацIалъул сипат-сурат гьабиялъулал ресал. МацIалъул гIелму хIисабалда лингвистика. Лингвистикаялъул аслиял бутIаби. Авар мацIалъул гIалимзабазул хIакъалъулъ къокъал баянал.	берцинлъиги бихьизабизе. Ибериялгин кавказалъул мацIазулъ авар мацIалъ ккураб бакIалъул ва авар литературияб мацI цебетIезабиялъулъ болмацIалъул бугеб кIвааралъул хIакъалъулъ авалияб баян кьезе. Жакъасеб авар литературияб мацIалъ тIубалеб хъулухъ бихьизабизе. ГIелму хIисабалда авар мацIалъул ва гьелда тIад хIалтIарал гIалимзабазул хIакъалъулъ къокъал баянал кьезе.
VI	**Фонетика ва орфоэпия** Лингвистикалъул бутIа хIисабалда фонетика. МацIалъул бутIа хIисабалда гьаракь. Рагьарал гьаркьал. Рагьукъал гьаркьал. Лабиалиял гьаркьал. Геминатал. Каламалъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял. Слог. Ударение. Лингвистикалъул бутIа хIисабалда орфоэпия. БитIун абиялъул къагIидаби. Орфоэпияб словарь.	Фонетикаялъул аслиял бичIчIиял лъазе. Гьаркьица тIубалеб хъулухъ бихьизабизе. Гьаракь ва хIарп, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал, лабиалиял гьаркьал, геминатал, ударение тIаде кколел ва ударение гьечIел гьаркьал ратIарахъизе. Каламалъул гьаркьазул анализ гьабизе; гьел абиялъул ва хъваялъул хаслъаби рихьизаризе. РагIи слогазде биххизе ва цо мухъидаса цоги мухъиде, слогазде бикьун, босизе. РагIул фонетикияб анализ ва лирикияб каламалъул ритмияб гIуцIиялъул гIадатияб анализ гьабизе (кочIол чвахиялъулъ слогазул къадарги ударение тIаде кколел ва ударение гьечIел слогазул къадарги бихьизабизе). Хабариял ва лирикиял текстал пасихIго цIализе.

		Ударение бугеб бакI чIезабизе; рагIул форма хисулаго, ударение тIаде кколеб бакI хисиялда хадуб халкквезе. Лабиалиял гьаркьал, геминатал, **ш** ва **щ** гьаркьал, бакIалъул падежазул ахирал, глаголазул заманиял формаби, гьумерлъул цIарубакIал, гIурус мацIалдаса рачIарал рагIаби ва гь.ц. битIун абизе. БитIунабиялъул рахъалъан жиндир ва чидар каламалъул анализ гьабизе; жиндир каламалъул корректура гьабизе. Орфоэпиялъул словаралдаса пайда босизе.
VII	**Графика** Лингвистикалъул бутIа хIисабалда графика. Гьаркьида ва хIарпалда гьоркьоб бугеб бухьен. Хъвай-хъвагIаялъулъ геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизари. Гьаракь [й] бихьизабулел къагIидаби.	Инсаният цебетIеялъул тарихалъулъ хъвай-хъвагIаялъул бугеб кIвар бичIчIизе. РагIулъ гьаркьилаб ва хIарпазулаб гIуцIи дандекквезе ва гьелъул анализ гьабизе. Энциклопедияздаса, справочниказдаса, словараздаса къваригIараб баян балагьулаго, алфавиталдаса пайда босизе. Хъвай-хъвагIаялъулъ [й] гьаракьги, геминаталги, лабиалиял гьаркьалги рихьизаризе.
VIII	**Морфемика ва рагIи лъугьин** Лингвистикалъул бутIа хIисабалда морфемика. МацIалъул бищунго гьитIинаб магIнаялъулаб бутIа хIисабалда морфема. РагIул форма лъугьиналъул ва рагIи лъугьиналъул морфемаби. Суффикс рагIул форма лъугьиналъул ва рагIи лъугьиналъул морфема ккей. Ахир рагIул форма лъугьиналъул морфема ккей. Кьибил. Кьибил цоял рагIаби. Морфемабазулъ	РагIи лъугьиналъул ва морфемикаялъул аслияб бичIчIиял гьваридго лъазаризе. Морфема мацIалъул бищунго гьитIинаб магIнаялъулаб бутIа кколеблъи бичIчIизе. МацIалъул цогидал магIнаялъулал бутIабаздаса морфема батIабахъизе. РагIул форма лъугьиналъулги цIияб рагIи лъугьиналъулги морфемабазул бугеб кIвар бичIчIизе. МагIнаялъулаб, грамматикияб ва рагIи лъугьиналъулаб анализалъул кьучIалда рагIаби морфемазде риххизе ва гьел морфемал ратIарахъизе.

	рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял. Лингвистикалъул бутIа хIисабалда рагIи лъугьин. РагIул аслияб ва хъвалсараб аслу. РагIи лъугьиналъул аслиял къагIидаби: суффиксазул кумекалдалъун, рагIаби журан, цо каламалъул бутIа цогиялъул бакIалда хIалтIизабун, метатония (рагIулъ ударение хисиялдалъун). РагIи лъугьиналъул ва морфемиял словарал.	РагIул морфемияб гIуцIиялъе характеристика кьезе, морфемияб гIуцIиялда мугъги чIван, рагIул лексикияб магIна мухIкан гьабизе. ХисичIеб ва хисараб аслуги рагIи лъугьинабулеб морфемаги батIа гьабулаго, рагIул цIияб рагIи лъугьинабулеб гIуцIиялъул анализ гьабизе. РагIи лъугьиналъул аслиял къагIидаби рихьизаризе. Морфемикаялда ва рагIи лъугьиналда тIасан щвараб лъайги лъугьараб бажариги битIунхъваялъул практикаялъулъ хIалтIизабизе. ЦIалиялда хурхарал батIи-батIиял масъалаби тIуразарулаго, рагIи лъугьиналъул ва морфемиял словараздаса пайда боси. БатIи-батIиял каламалъул бутIаби лъугьинарулел къагIидаби лъазе.
IX	**Лексика ва фразеология** Лингвистикалъул бутIа хIисабалда лексикология. РагIи мацIалъул аслияб бутIа ккей. РагIул лексикияб магIна. Цо магIнаялъул ва гIемер магIнаялъул рагIаби. РагIул битIараб ва хъвалсараб магIна. Рахьдал мацIалъул магIнавиял словарал. Синонимал. Антонимал. Омонимал. Синонимазул, антонимазул ва омонимазул словарал. Жиб бижиялъухъ балагьун, рахьдал мацIалъул лексика: рахьдал мацIалъулъ гIодосанго (церегоялдаса нахъе) ругелги цогидал мацIаздаса рачIаралги рагIаби. Жиб активияб ва пассивияб нахърателлъун букIиналде балагьун, рахьдал мацIалъул лексика. ЦIиял ва басралъарал	Лексикаялъул аслиял бичIчIиял лъазаризе. Пикру, рекIел кутакаб асар, рекIел хIал загьир гьабиялъулъ рагIул бугеб кIвар бичIчIизе. РагIабазул нахърател гIатIилъизабизе. РагIаби мацIалъул цогидал бутIабаздаса ратIарахъизе. Авар мацIалъул рагIаби тIелазде рикьиялъул къагIидаби лъазе. РагIул грамматикияб магIнаялдаги лексикияб магIнаялдаги гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе. БатIи-батIиял къагIидабаздалъун рагIабазул лексикияб магIна баян гьабизе. Цо ва гIемер магIнаялъул, битIараб ва хъвалсараб магIнаялъул рагIаби ратIарахъизе. Омонимал, синонимал, антонимал ва гьезул аслиял тайпаби лъазаризе. МагIнаялъул ва стилистикаялъул рахъалъ синонимазул батIалъи чIезабизе. РагIабазул битIараб ва хъвалсараб магIна, синонимазул мухъазулъ

	рагӀаби (неологизмаби, историзмаби, неологизмаби). Жиб хӀалтӀизабизе бегьулеб гӀурхъиялде балагьун, рахьдал мацӀалъул лексика. Киназго хӀалтӀизарулел рагӀаби. Диалектиял (бакӀалъулал) ва пишачилъиялъулал рагӀаби. Лексикаялъул стилистиял кьерал. Лингвистикалъул бутӀа хӀисабалда фразеология. Фразеологизмаби. Фразеологизмаби хӀисабалда кицаби; абиял; гъваридаб магӀна бугеб, цо пикру бихьизабулеб къокъаб пасихӀаб калам (ай афоризмаби) ва машгьурлъун арал (халкъалда гьоркьор тӀоритӀарал) рагӀаби. Фразеологиял словарал. БатӀи-батӀиял тайпабазул лексикиял словарал ва рахьдал мацӀалъул лексикияб бечелъи лъазабиялъулъ гьезул бугеб кӀвар.	синонимал, антонимал, омонимал дандекквезе. КӀалзулаб ва художествияб каламалъулъ хъвалсараб магӀнаялда рагӀаби хӀалтӀизариялдаги, публицистикиял, художествиял, цӀалиялъулгин гӀелмиял текстазулъ синонимал хӀалтӀизариялдаги, художествияб литератураялъул мацӀалъулъ антонимал, басралъарал ва цӀиял рагӀаби, диалектизмаби хӀалтӀизариялдаги хадуб халкквезе. Тематикиял тӀелазде рагӀаби рикьизе. Жал активиял ва пассивиял рукӀиналда бан, рагӀабазе характеристика кьезе. Синонимал, антонимал жиндирго каламалъулъ хӀалтӀизаризе. БатӀи-батӀиял тайпабазул словараздаса (рагӀул магӀна баян гьабулел, синонимазул, омонимазул, антонимазул, цӀиял ва басралъарал рагӀабазул, чидар мацӀалдаса рачӀарал рагӀабазул, фразеологиял словараздаса) къваригӀарал баянал росизе ва батӀи-батӀиял хӀалтӀабазулъ гьездаса пайда босизе. Фразеологиялъул аслиял бичӀчӀиял лъазаризе. Жидер гӀаламатаздалъун фразеологиял сверелал ратӀарахъизе лъазе. Фразеологизмабаздаги рагӀабазул эркенал цолъабаздаги гьоркьоб бугеб батӀалъи бихьизабизе. РагӀи битӀун, дурусго ва мухӀканго хӀалтӀизабиялъухъ балагьун, жиндир ва чияр каламалъе къимат кьезе. РагӀул лексикияб разбор гьабизе.
X	**Морфология** Грамматикаялъул бутӀа хӀисабалда морфология.	РагӀул грамматикияб магӀнаялъул хаслъи бичӀчӀизе. Морфологиялъул аслиял бичӀчӀиял лъазаризе. Жалго жидедаго чӀарал каламалъул бутӀаби ва гьезул формаби, гьединго

	РагIабазул лексикиялгин грамматикиял разрядал хIисабалда каламалъул бутIаби. Авар мацIалъул каламалъул бутIаби. Жалго жидедаго чIарал каламалъул бутIаби. Предметияб цIар. Предложениялъулъ предметияб цIаралъ тIубалеб хъулухъ. Хасал ва гIаммал предметиял цIарал. Предметияб цIаралъул жинс. Предметияб цIаралъул цолъул ва гIемерлъул форма. ГIемерлъул форма лъугьин. Предметияб цIаралъул гIадатал ва бакIалъул падежал. Падежазул свери. Прилагательное. Предложениялъулъ прилагательноялъ тIубалеб хъулухъ. Дандекквеялъулаб ва тIокIлъиялъулаб даража бихьизабулел къагIидаби. Качествиял ва гьоркьоблъиялъулал прилагательноял. Прилагательноял жинсазде ва цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Прилагательноял падежазде свериялъул хаслъи. РикIкIен. ГIуцIиялъул рахъалъ рикIкIенал: гIадатал, журарал ва составиял. РикIкIеналъул разрядал: къадаралъул, цадахълъиялъул, тIолголъиялъул, гIага-шагарлъиялъул, бутIабазул, иргадул. РикIкIенал падежазде свери. ЦIарубакI. Гьумералъул цIарубакIал. Жибголъиялъул цIарубакIал. Ишараялъул цIарубакIал. Баяналъул цIарубакIал.	кумекалъулал каламалъул бутIаби лъазаризе. Жиб цо кинаб бугониги каламалъул бутIалъун букIиналде балагьун, рагIул анализ гьабизе (ай рагIул морфологияб разбор гьабизе). ГIаммал ва хасал цIарал, гIаммаб жинсалъул предметиял цIарал (ай чIужуялъул ва чиясул жинсалдаги лъабабго жинсалдаги хIалтIизарулел предметиял цIарал), гIадатаб гуреб къагIидаялъ гIемерлъул форма лъугьунел предметиял цIарал, гIицIго цолъул формаялда ялъуни гIемерлъул формаялда хIалтIизарулел предметиял цIарал лъазаризе; гьезул мисалал рачине. Прилагательноял, жинсиял глаголал иргадулал рикIкIенал, ишараялъул цIарубакIал предметиял цIаралгун жинсгун формаялъулъ рекъезаризе. Орфоэпиял, лексикиял ва грамматикиял нормабазда рекъон предметиял цIарал каламалъулъ хIалтIизаризе. Прилагательноялъул гIаммаб магIна ва морфологиял гIаламатал рихьизаризе, предложениялъулъ гьелъ тIубалеб синтаксисияб хъулухъ чIезабизе. РикIкIеналъул гIаммаб магIна ва морфологиял гIаламатал рихьизаризе, предложениялъулъ гьелъул батIи-батIиял разрядаз тIубалеб синтаксисияб хъулухъ чIезабизе. Предложениял ва тексталъул бутIаби цоцада рухьизе, каламалъулъ цIарубакIаздаса пайда босизе, мацIалъулъ щулалъарал этикиял нормабазда рекъон каламалъулъ цIарубакIал хIалтIизаризе. Глаголалъул гIаммаб магIна ва морфологиял гIаламатал рихьизаризе, предложениялъулъ гьелъ тIубалеб синтаксисияб хъулухъ чIезабизе. Рухьарал ва тIадчIарал глаголал, жинсиял ва жинсиял гурел глаголал,

	Баянлъи гьечIел цIарубакIал. Суалиял цIарубакIал. ГьечIолъиялъул цIарубакIал. ЦIарубакIал падежазде свери. Глагол. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал. Глаголияб цIар (масдар). Глаголалъул мурадияб форма (инфинитив). Рухьарал ва тIадчIарал глаголал. Иш халатбахъун лъугьунеб букIин бичIчIизабулел глаголал. Ишалъул такрарлъи бихьизабулел глаголал. Глолалъул гьабизабул форма (каузатив). Глаголалъул заманиял формаби: гьанже заман, араб ва бачIунеб заманазул гIадатал (синтетикиял) ва составиял (аналитикиял) формаби, гIахьалаб заман (констатив). Глаголалъул наклонениял. Хабарияб наклонение. ТIалабияб наклонение, гьелъул гьариялъулаб ва гьесизариялъул формаби. ШартIияб наклонение ва гьелъул анищалъул форма. Суалияб наклонение. Глаголазул буголъиялъул ва гьечIолъиялъул формаби. Каламалъул бутIабазулъ причастиялъ ва деепричастиялъ ккураб бакI. Наречие. Наречиялъул разрядал. БакIалъул наречие. Ишалъул куцалъул наречие. Заманалъул наречие. Къадаралъул наречие. ГIилла-мурадалъул наречие. Кумекалъулал каламалъул бутIаби. Союзал. СокIкIиналъул ва нахърилълъиналъул союзал. Частицаби. Частицабазул группаби. ХадурегIел. Междометия.	глаголияб цIар, инфинитив, глаголалъул заманиял формаби, глаголалъул гIадатал ва составиял формаби, иш халатбахъун лъугьунеб букIин бичIчIизабулел ва ишалъул такрарлъи бихьизабулел глаголал, гьабизабул форма, глаголалъул наклонениял ва гьезул формаби (гьесизариялъул ва анищалъул), глаголалъул буголъиялъул ва гьечIолъиялъул формаби лъазаризе. Наклонениялъул батIи-батIиял формаби каламалъулъ хIалтIизаризе. Причастиялъул грамматикиял гIаламатал лъазаризе, предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ, причастиялъул заманаби ва гьезул буголъиялъул ва гьечIолъиялъул формаби рихьизаризе. Деепричастиялъул глаголалъулги наречиялъулги грамматикиял гIаламатал рихьизаризе; деепричастиялъул заманаби, гьезул буголъиялъул ва гьечIолъиялъул формаби лъазаризе. Предложениялда жаниб деепричастиялъул хъулухъ бихьизабизе. БатIи-батIиял разрядазул наречиял лъазаризе, гьел каламалъулъ хIалтIизаризе. Предложениялъулъ рагIабиги жубараб предложениялъул бутIабиги союзаздалъун цоцада рухьинаризе. Частицабаз тIубалеб хъулухъ лъазабизе. Каламалъулъ междометиял битIун хIалтIизаризе.

XI	**Синтаксис** Грамматикаялъул бутIа хIисабалда синтаксис. Синтаксисалъул аслиял бутIаби хIисабалда рагIабазул дандрай ва предложение. Синтаксисияб бутIа хIисабалда рагIабазул дандрай. РагIабазул дандраязул тайпаби: цIарулал, глаголиял ва наречиязулал. РагIабазул дандраязулъ рагIабазул бухьен. ГIадатаб предложение. ГIадатаб предложениялъулъ рагIабазул тартиб. Буголъиялъул (тасдикъ гьабиялъул) ва гьечIолъиялъул (инкар гьабиялъул) предложениял. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениязул тайпаби: хабариял, суалиял, тIалабиял ва ахIул. Предложениялъул грамматикияб (предикативияб) аслу. Предложениялъул бетIерал членал: подлежащее, сказуемое, битIараб дополнение ва гьел загьир гьариялъул къагIидаби. Сказуемоялъул тайпаби. Предложениялъул бетIерал гурел членал: хъвалсараб дополнение, определение, хIал ва гьел загьир гьариялъул къагIидаби. Цо составалъулаб (цо бетIераб член гъорлъ бугеб), кIиго составалъулаб (кIиго бетIераб член гъорлъ бугеб), лъабго составалъулаб (лъабго бетIераб член гъорлъ бугеб) предложениял. тIиритIарал (бетIерал ва бетIерал гурел членаздасан гIуцIарал) ва тIаритIичIел (гIицIго	Синтаксисалъул аслиял бичIчIиял лъазаризе. БатIи-батIиял пикраби гIуцIиялъулъ ва гьел загьир гьариялъулъ синтаксисалъ тIубалеб хъулухъ бичIчIизе. Подлежащеялдаги сказуемоялдаги гьоркьоб бугеб цолъиги *(МахIач хIалтIана)*, тайпа цоял членалги *(вацги, яцги, лъималги)*, предметиял цIаразда цадахъ хадурегIелалги *(шагьаралде гIагарлъухъ)*, рагIабазул аналитикиял формабиги *(хIалтIулев вуго),* рагIабазул рихxуларел дандраялги (фразеологиял сверелалги) *(гьумер бухIун)*, гьоркьор ккарал рагIабиги *(битIун бицани, дир хIисабалда)*, журарал рагIабиги *(эбел-эмен)* рагIабазул дандраял кколареллъи лъазабизе. Предложениялъул гIуциялъулъ рагIабазул дандраял, рагIабазул дандраязулъ аслиял рагIаби ва цогиязда рарал рагIаби рихьизаризе. Аслияб рагIул морфологиял гIаламатазухъ балагьун, рагIабазул дандраязул тайпабиги рагIабазул дандраялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьеналъул тайпабиги чIезаризе. РагIабазул дандраязул батIи-батIиял тайпабазул схемаби рахъизе ва гьел каламалъулъ хIалтIизаризе. БетIерал членазда гьоркьоб бугеб бухьеналдеги, жидеца бицунеб жоялъул мурадалдеги, интонациялдеги рекIел асар загьир гьабиялдеги *(хабариял, суалиял, тIалабиял, ахIул, гьечIолъи бихьизабулел ва тасдикъ гьабиялъул)*, предложениялъул бетIерал членазул къадаралдеги (*цо составалъулаб, кIиго составалъулаб, лъабго составалъулаб),* жидеда бетIерал гурел членал рукIиналдеги ва рукIунгутIиялдеги *(тIиритIарал ва тIаритIичIел)* балагьун, рикьун ругел предложениялъул тайпаби лъазаризе ва гьел киналго

	бетIерал членаздасан гIуцIарал) предложениял. ТIураралги тIурачIелги предложениял. ГIуцIиялъул рахъалъ гIадатаб предложениялъул тайпаби: подлежащее гIаммаб, подлежащее букIунареб, битIараб дополнение гьечIеб (яги букIунареб), цIарлъовул. Предложениялъул тайпа цоял членал. ХитIаб, гьоркьор ккарал рагIаби ва предложениял. **У** ва **гуро** рагIабигун ва междометиялгун предложениял. РатIалъизарурал членалгун предложениял. Журарал предложениял. Журарал сокIкIарал предложениял. Союзалгун ругел журарал сокIкIарал предложениял. Союзал гьечIел журарал предложениял. Журарал нахърилълъарал предложениял. Нахърилълъиналъул союзрагIабигун журарал нахърилълъарал прендложениял. Нахърилълъиналъул союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениял. Цо чанго тIаджубарабгун бугел журарал нахърилълъарал предложениял. Чияр калам бицунел къагIидаби. БитIараб ва хъвалсараб калам.	каламалъулъ хIалтIизаризе. Предложениялъул грамматикияб аслуги, тайпа цоял членалгун, хитIабгун, гьоркьор ккарал рагIабигун ва ратIалъизарурал членалгун предложениялги, гIадатал ва журарал предложениялги лъазаризе. Цо яги кIиго составалъулал предложениял рихьизаризе, гьезул тайпаби чIезаризе ва каламалъулъ хIалтIизаризе. БатIи-батIияб стилалъул ва жанралъул текстазулъ предложениялъул тайпа цоял членал хIалтIизариялъул хаслъабазда хадуб халкквезе. РатIалъизарурал членалгун предложениял ратIарахъизе, абулаго гьезул интонация цIунизе. Гьоркьор ккарал рагIабигун, хитIабалгун предложениязул модель гьабизе ва гьел предложениял каламалъулъ хIалтIизаризе. Журарал предложениял (союз гьечIел, журарал сокIкIарал, журарал нахърилълъарал) цоцаздаса ратIа гьаризе ва дандекквезе, жубараб предложениялъул бутIабазда гьоркьоб бугеб синтаксисияб бухьен чIезабизе. Журарал сокIкIарал предложениял битIун гIуцIизе, журарал сокIкIарал предложениял гIуцIиялъулъ риччарал гъалатIал ритIизаризе. ТIаджурарал предложениялгун журарал нахърилълъарал предложениял лъазаризе ва цоцаздаса ратIа гьаризе. Союзал гьечIел журарал предложениязул модель гьабула ва гьел предложениял каламалъулъ хIалтIизарула. Чияр калам бицунел къагIидаби лъазаризе (битIараб каламгун предложениял, хъвалсараб каламгун предложениял, цитатал).
XII	**БитIунхъвай: орфография ва пунктуация**	Авар мацIалъул правилабазул система хIисабалда орфографиялъул

	БитIунхъваялъул къагIидабазул система хIисабалда орфография. Орфограммаялъул хIакъалъулъ бичIчIи. **Ш, щ** хIарпазул битIунхъвай. **Ъ** ва **ь** хIарпазул битIунхъвай. Геминатал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай. Лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай. Морфемабазулъ ругел рагьарал ва рагьукъал хIарпазул битIунхъвай. **Ё** ва **й** хIарпазул битIунхъвай. РагIулъ ругел морфемабазул битIунхъвай. Къадаралъул рикIкIеназул битIунхъвай. ГIурус мацIалдаса рачIарал рагIабазул битIунхъвай. РекIкIун, дефисал лъун, ратIатIун хъвай. Мухъалъулаб ва кIудияб хIарпалъул битIунхъвай. РагIаби рикьун роси. Орфографиял словараль. БитIунхъваялъул къагIидабазул система хIисабалда пунктуация. Лъалхъул ишараби ва гьез тIубалеб хъулухъ. Жалго цохIо ругел ва кIи-кIи цадахъ ругел лъалхъул ишараби. Предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби. ГIадатал предложениязулъ лъалхъул ишараби. Журарал предложениязулъ лъалхъул ишараби. БитIараб каламалъулъ, цитатазулъ, диалогалъулъ лъалхъул ишараби.	хIакъалъулъ бичIчIи лъугьине. Орфографиялъул ва пунктуациялъул цIодорлъи букIине. Орфографиялъул ва пунктуациялъул правилаби лъазаризе ва гьездаса пайда босизе. Хъвавул каламалъулъ орфографиялъул ва пунктуациялъул нормаби цIунизе. РагIи битIун хъваялъул къагIида тIасабищулаго, фонетикияб, морфемиябгин рагIи лъугьиналъулаб ва морфологияб анализалде мугъчIвай гьабизе. Орфографиялъул ва пунктуациялъул масъалаби тIуразариялъе гIоло орфографиял словараздаса пайда босизе.
XIII	**МацI ва культура**	Нилъер республикаялъул культура ва тарих лъикI лъазабизе, мацI лъазабиялъ рес кьолеблъи бихьизабулел мисалал рачине. Авар каламалъул этикаялъул хаслъабазул хIакъалъулъ бичIчIи лъугьине.

		ГIумруялъулъ хIажалъараб бакIалда авар каламалъул этикаялдаса пайда босизе.
XIV	**Каламалъул культура**	Школалда авар мацI малъулаго, лъай-хъвай гьабурал авар литературияб мацIалъул аслиял нормаби лъазе; коммуникативияб мурадалде руссинарун, загьир гьарурал пикрабазулъ (хъван ва бицун) гьел нормаби цIунизе. Каламалъул дуруслъиялъе къимат кьезе ва нагагь хIажалъани каламалдалъун загьир гьабураб пикру дурус гьабизе. Жакъасеб авар литератураялъул нормабазул хIакъалъулъ баян щвеялъе гIоло нормативиял словараздаса пайда босизе.

Щибаб классалъе предметалъул тематикияб план

(Календарно-тематическое планирование)

5 класс (1 саг1ат 34 дарс)

№	Темаби	Саг1ат
1	Байбихьул классазда малъараб материал такрар гьаби	3
2	Синтаксис ва пунктуация	6
3	Фонетикава графика.Орфаграфия	5
4	Лексика	3
5	Раг1и лъугьин ва орфография	2
6	Предметияб ц1ар	2
7	Глагол	4
Итого		26

Тематикияб план. 5 класс

Дата	Что пройдено	Наглядный материал	Домашнее задание
	Мац1 ва инсан.Каламалъул стилал.		п1-2 упр 9 стр6
	Раг1ул г1уц1и.Каламалъул бут1аби.	Таблица.	п3-4 упр24 стр14
	Синтаксис ва пунктуация.	карточкаби	п5-6 упр23 стр19
	Предложениязул тайпаби.		п 7-8 упр53 стр29
	Предложениялъул членал.	карточкаби	п11 упр69 стр 35
	Предложениялъул бет1ерал членал.	таблица	п12-13 упр84 стр41
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	
	Хъвалсараб дополнение.		п14-15 упр96 стр46
	Т1ирит1арал ва т1ирит1ич1ел предложениял.Предложениялъул тайпа цоял членал.	Карточкаби.	п17
	Х1ал.		Упр 109 стр 51
	Тайпа цоял членалгун предложениял.	Таблица.	П19 упр117
	Контролияб сочинение.	Сюжеталъул сурат.	
	Хит1аб.Хит1абгун лъалхъул ишараби.		п20 упр132
	Г1адаталги жураралги предложениял.	Таблица.	п21 упр 146
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	
	Бит1араб калам.Диалог.		п 29-30 упр226

	Каламалъул гьаркьал ва гьел лъугьунеб куц.	таблица	.п31 упр231.
	Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Зирарал ва гъугъал рагьукъал гьаркьал.	Карточкаби.	п32-33 упр 239,352.
	Алфавит.Е,,Е,Ю,Я х1арпал.Ъ ваЬ.	Карточкаби.	п34-36 упр257, 270
	Контролияб изложение.	Изложениязул мажмуг1.	
	Слог ва раг1и бикьун боси.Ударение.		п38 упр292
	Фонетикияб разбор гьабулеб къаг1ида.	Таблица.	Фонетикияб разбор гьабизе.
	Лексикаялъул х1акъалъулъ бич1ч1и.Раг1ул маг1на.	Карточкаби.	п39-40 упр 300-306.
	Омонимал.Синонимал.Антонимал.	Карточкаби.	п42-44
	Контролияб диктант	Диктантазул мажмуг1.	
	Риххизе бегьуларел раг1абазул дандраял.		п45 упр 338
	Раг1и хиси.Раг1и лъугьин.Раг1ул ахир ва аслу.	Карточкаби.	п46-47 упр345
	Раг1ул кьибил.Суффикс.Раг1ул кьибилалъулъ ва суфиксазулъ гьаркьазул хиси.	Карточкаби.	п48-49 упр354
	Предметияб ц1аралъул маг1на ва грамматикиял г1аламатал.Хасал ва г1аммал ц1арал.	Карточкаби.	П54-56 упр410,436
	Контролияб сочинение.	Сюжеталъул сурат	Написать сочинение.
	Предметияб ц1аралъул жинс.Предметияб ц1аралъул форма.	Карточкаби.	п57-58 упр450,456.
	Глагол.Глаголияб ц1ар.Переходный ва непереходныял глаголал.	Таблица.	п59-60 упр470,490.

	Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал.	Карточкаби.	п 61-62
	Глаголалъул заманаби.	Таблица.	п63-66 упр528
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

раг1ул бит1араб ва хъвалсараб,г1емер ва цо маг1на бук1ин,ононимал ,синонимал ва антонимал;

фонетикияб,морфологияб ва раг1ул г1уц1иялъул разбор гьабизе;

бат1и-бат1иял тайпабазул г1адатал предложениял г1уц1изе;

г1адатал предложенияздасан союзалдалъунги союзал гьеч1огоги журарал предложениял г1уц1изе;

учебникалда кьураб схемабазда рекъон, предложениял г1уц1изе;

аслуялъул хиси кколел предметиял ц1аразул г1емерлъул форма бит1ун лъугьинабизе.

Ц1алдохъабазухъа бажаризе ккола:

Орфографиялъул рахъалъан: г1адамазул ва географиял ц1аразул, къват1азул,байданазул ва пачалихъиял байрамазул ц1аразул бет1ералда к1удияб х1арп хъвазе;

т1ахьазул, газетазул,журналазул,суратазул, кинофильмабазул, литературиял асаразул ц1аразул бет1ералда к1удияб х1арп хъвазе ва кавычкаби лъезе;

журарал раг1аби бит1ун хъвазе;

кули ,нус, муч.х1уби ва **г1ор** г1адал раг1аби бит1ун падежазде сверизаризе.

Пунктуациялъул рахъалъан: хит1абазулъ лъалхъул ишараби лъезе; журарал предложениязулъ запятаял лъезе;

Тайпа цоял членалазулъ ва бит1араб каламгун предложениялъулъ лъалхъул иширааби лъезе.

Орфоэпиялъул рахъалъан:

геминатал ва лабиалиял гьаркьал бит1ун рахъизе;бак1алъул диалекталде дандеккун литературияб мац1алъулъ ругел бат1и-бат1иял гьаркьал бит1ун рахъизе.

Калам г1уц1иялъул рахъалъан:

тексталъул тема ва аслияб пикру ч1езабизе;

хабарияб тексталъул г1адатаб план г1уц1изе;

дурусго ва къокъго хабариял текстал рицине ва хъвазе;

жинцаго гьабураб х1алт1ул х1акъалъулъ хабар хъвазе ва бицине;

информацияб тайпаялъул кагъат хъвазе;

жиндирго пикру баянго.дурусго бицине, берцингохъвазе,

х1ажат гьеч1еб такрарлъи биччангут1изе,жиндирго каламалъулъ лексикиял синонимал х1ал1изаризе.

6 класс (1 саг1ат 34 дарс)

№	Темаби	Саг1ат
1	Авар мац1алъул х1акъалъулъ баян.	1
2	Лексика ва фразеология.	3
3	Раг1и лъугьин.	3
4	Предметияб ц1ар.	6
5	Прилагательное .	4
6	Рик1к1ен.	2
7	Ц1арубак1.	4
8	Причастие	3
9	Деепричастие	4
10	Итого	30

Тематикияб план 6 класс

Дата	Что пройдено	Наглядный материал	Домашнее задание
	Авар мац1алъул х1акъалъулъ къокъаб баян.		п1-2 упр 1 стр3
	Лексика ва фразеология.	Таблица.	п 1 упр5 стр9
	Киназго х1алт1изарулел раг1аби.Диалектиял ва пишачилъиялъул раг1аби.	карточкаби	П 2-3упр4 стр11-13
	Цогидал мац1аздаса рач1арал раг1аби.Ц1иял ва басралъарал раг1аби.		п 4-5 упр4 стр17
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	
	Раг1и лъугьин.Морфологияб къаг1идаялъ раг1и лъугьин.	таблица	П7-8упр4-6 стр22-26
	К1иго раг1и ,яги к1иго кьибил жубан раг1аби лъугьин.Бак1алъул г1адамал рихьизарулаго,раг1ул маг1на хисиялдалъун раг1аби лъугьин.	Карточкаби.	п 8 упр5-2 стр27-28
	Цо каламалъул бут1а цогиялъул бак1алда х1алт1изаби.Журарал къокъ гьарурал раг1аби.		П 8-9 стр29-30

	Ругьун гьарияльул изложение.	Изложениязул мажмуг1.	
	Предметияб ц1ар.Предметияб ц1аральул цольул ва г1емерльул форма.		Упр 5 стр 38
	Бак1альул падежал.	Таблица.	П11упр47-48.
	Предметияб ц1аральул г1емерльул форма.Г1емерльул формаялда предметияб ц1ар падежазде свери.	Таблица..	П12-13 упр5-7 стр50-52.
	Предметияб ц1аральул суффиксал.		П14 упр6 стр55
	Журарал предметиял ц1арал ва гьезул бит1унхъвай.	Таблица.	П15 стр 56
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	
	Предметияб ц1аральул морфологияб разбор. «Нижер класс».Ругьун гьарияльул сочинени		
	Прилагательное.	таблица	.п17 упр3.
	Качествиял ва гьоркьоблъияльулал прилагательноял.	Карточкаби.	П18-19 упр5-4 стр63-65.
	Прилагательноял лъугьунеб куц.Предметияб ц1арлъун лъугьарал прилагательноял падежазде свериГ1урус мац1алдаса рач1арал прилагательноязул бит1унхъвай..	Карточкаби.	П20-22 упр4-6 стр67-73.
	Контролияб сочинение « Нижер хъизан».		
	Рик1к1ен.Рик1к1еназул г1уц1и..		П24-25 упр5-3 стр78-79
	Рик1к1енальул разрядал.	Таблица.	
	Иргадул рик1к1ен.Рик1к1енальул бит1унхъвай.	Карточкаби.	п27-28 стр 86-89
	Рик1к1енал падежазде свери.Рик1к1еназул морфологияб разбор.	Карточкаби.	П29-30 стр91-94
	Ц1арубак1.Ц1арубак1альул разрядал.Ц1арубак1ал падежазде свери.		П31-33 упр8-2 стр97-99
	Ц1арубак1азул бит1унхъвайЦ1арубак1азул морфологияб разбор..	Таблица.	П34 стр104.
	Причастияльул маг1на.Причастияльул грамматикиял г1аламатал.	Карточкаби.	П35-36 упр5 стр110
	Предложениялда жаниб причастие.	Карточкаби.	П37 упр5 стр114
	Причастияб сверел.	Карточкаби.	П38 стр117
	Причастияльул заманаби.Причастие падежазде свери.Причастияльул разбор.		П39-41.упр8-5 стр121-123.
	Деепричастие.Деепричастияльул грамматикиял	Карточкаби.	П42-43 упр 5-2 стр126-128.

	г1аламатал.		
	Предложениялда жаниб деепричастие.Деепричастиялъул заманаби..	Таблица.	П44-45 упр3-7 стр131-134..
	Деепричастиялъул сверел.	Карточкаби.	П46 стр136.
	Контролияб диктант.		
	.		

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

Цогидал мац1аздаса рач1арал раг1аби, ц1иял ва басралъарал раг1аби, фразеологиял сверелал.
Морфологияб къаг1идаялъ раг1и лъугьинабизе.
Цолъул ва г1емерлъул формаялда предм.ц1арал падежазде сверизаризе.
Г1адатаб ва жубараб прилагательное лъугьинабизе.
Причастиял ва деепричастиял лъугьинаризе.

Ц1алдохъабазда бажаризе ккола:

Предм.ц1аралъул суффиксал рит1ун хъвазе.
Журарал предм.ц1арал рит1ун хъвазе.
Рик1к1ен ва ц1арубак1ал рит1ун хъвазе
Причастиял ва деепричастиял сверелазулъ лъалхъул ишараби лъезе.
Жубараб план г1уц1изе.

Тематикияб план. Авар мац1 7 класс

№ п/п	Дарсил тема	Саг1тазул къадар	Дарсил мурад	Рокъобе х1алт1и	Планалъулаб къо-моц1	Х1ужжаялъул
1	Предложение. Раг1и лъугьин. Морфология Бит1унхъвай. Раг1абазул диктант	1	1. Предложениязул тайпаби рак1алде щвезари; 2. Цебеккун малъараб материал такрар гьаби; 3. Раг1и лъугьиналъул аслияб къаг1идаби рак1алде щвезари; 4. Каламалъул бут1аби такрар гьари; 5. Падежал такрар гьари; 6. Журарал раг1абазул бит1унхъвай рак1алде щвезаби; 7. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 47 х1. 4 гьум. 138 § 48 х1. 5гьум. 139 § 49х1. 5гьум. 142	06.09	
2	Глаголалъул авалияб форма-инфинитив	1	1. Глаголалъе баян кьезе; 2. Инфинитивалъе баян кьезе; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 50 х1. 6 гьум. 145	13.09	
3	«Гьабизе» - кумекалъул глагол	1	1. «Гьабизе» - кумекалъул глаголалдаса бат1и-бат1иял формаби лъугьунел рук1ин бихьизаби; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 51 х1. 5 гьум. 147	20.09	
4	Журарал глаголал	1	1. Журарал глаголазе баян кьезе; 2. Журарал глаголал бит1ун хъвазе ругьун гьари; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 52 х1. 4 гьум. 148	27.09	
5	Составиял глаголал. Раг1абазул диктант	1	1. Составияб глаголалъе баян кьезе; 2. Глаголазул заманаби такрар гьари; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 53 х1. 6 гьум. 150	04.10	
6	Гьанже заманалъул составиял глаголал	1	1. Гьанже заманалъул составиял глаголал лъугьунеб къаг1ида бихьизаби; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 54 х1. 5 гьум. 152	11.10	

7	Бач1унеб заманалъул составиял глаголал Араб заманалъул составиял глаголал	1	1. Бач1унеб ва араб заманалъул составиял глаголал лъугьунеб къаг1ида бихьизаби 2. Бач1унеб ва араб заманалъул составиял глаголал лъугьинаризе ругьун гьари; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 55 х1. 5 гьум. 154 § 56 х1. 5 гьум. 157	18.10	
8	Глаголалъул такрарлъиялъул форма	1	1. Глаголалъул такрарлъиялъул формаби лъугьунел къаг1идабазул бицине; 2. Глаголалъул такрарлъиялъул формабигун предложениял ургъизе ругьун гьари	§ 57 х1. 5 гьум. 159	25.10	
9	Г1инзул глагол . Сочинение. Хасалихълъи	1	1.Г1инзул глаголалъе бич1ч1и кьезе 2. Т1абиг1аталде бугеб рокьи жеги ц1ик1к1инаби 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 58 х1. 3 гьум. 161	15.11	
10	Глаголалъул наклонениял. Хабарияб наклонение	1	1. Наклонениялъул х1акъалъулъ бич1ч1и кьей; 2. Хабарияб наклонениялъул бицине; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 59 х1. 3 гьум. 165 (лъ.)	22.11	
11	Т1алабияб наклонение Т1алабияб наклонениялъул гьеч1олъиялъул форма	1	1. Т1алабияб наклонениялъе бич1ч1и кьезй; 2.Т1алабияб наклонениялъул гьеч1олъиялъул форма кин лъугьулебали бихьизаби; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 60 гьум. 166-169 § 62 х1. 4 гьум. 172	29.11	
12	Т1алабияб наклонениялъул гьариялъулаб форма Т1алабияб наклонениялъул гьесизариялъул форма	1	1. Т1алабияб наклонениялъул гьариялъул форма кин лъугьулебали бихьизаби; 2. Ц1алдохъаби гьариялъул форма каламалъулъ х1алт1изабизе ругьун гьари; 3. Т1алабияб наклонениялъул гьесизариялъул форма лъугьунеб къаг1ида малъи; 4. Гьесизариялъулаб форма каламалъулъ х1алт1изабизе ц1алдохъаби ругьун гьари; 5. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 62 х1. 5 гьум. 172 § 63 х1. 4, гьум. 174	06.12	

13	Шарт1ияб наклонение Шарт1ияб наклонениялъул гьеч1олъиялъул форма Шарт1ияб наклонениялъул анищалъулаб форма	1	1. Глаголазул кинал формабаздасан шарт1ияб наклонение лъугьунебали малъи; 2. Тексталъулъ шарт1иял наклонениял ратизе ц1алдохъабазда лъай; 3. Шарт1ияб наклонениялъул гьеч1олъиялъул формаялъул глаголал лъугьинаризе ругьун гьари; 4. Тексталъулъ шарт1иял наклонениял ратизе ц1алдохъабазда лъай; 5. Шарт1ияб наклонениялъул анищалъулаб форма лъугьинабизе ругьун гьари; 6. Текстазулъ гьел ратизе лъай; 7. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 64 х1. 2 гьум. 176 § 65 гьум. 177-179 § 66 х1. 3 гьум. 180	13.12	
14	Суалияб наклонение	1	1. Суалияб наклонениялъ щиб загьир гьабулебали малъизе; 2. Суалияб наклонениялъул глаголалгун предложениял г1уц1изе ругьун гьари; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 67 гьум. 181-182	20.12	
15	Калам цебет1езабиялъул дарс. Контролияб диктант		Малъараб материал такрар гьаби		27.12	
16	Глаголазул бит1унхъвай	1	1. Глагол такрар гьаби; 2. Цо маг1на кьолел, г1ага-шагараб маг1на кьолел, составиял глаголазул бит1унхъвай ц1алдохъабазда малъи; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 68 х1. 2 гьум. 184 (лъ.)	17.01	
17	Глаголалъул разбор	1	1. Глаголалъул х1акъалъулъ малъараб материал рак1алде щвезаби ва щула гьаби; 2. Морф. разборалъул тартиб малъи; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	Суалал гьум. 188-189	24.01	

18	Наречие Наречиялъул разрядал	1	1. Наречиялъул х1акъалъулъ г1аммаб баян кьей; 2. Ц1алдохъаби тексталъулъ наречиял ратизе ва суал кьезе ругьун гьари; 3.Наречиязул разрядазулгун лъай-хъвай гьаби; 4. Тексталъулъ суалалъул кумекалдалъун наречиялъул разрядал лъай; 5. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 70 х1. 4 гьум. 191 § 71 х1. 4 гьум. 194	31.01	
19	Наречие лъугьин. Калам цебет1езаби. Сочинение. Нижер хъизан	1	1.Ц1алдохъабазул наречиял лъугьунел къаг1идабигун лъай-хъвай гьаби; 2.Ц1алдохъабазул хъизаналде рокьи ц1ик1к1инаби; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 72 х1. 4 гьум. 196	07.02	
20	Наречиялда жанир жинсиял г1аламатал	1	1. Жинсиял глаголаздаса, ишараялъул ц1арубак1аздаса лъугьарал наречиязулъги, гьединго бак1алъул наречиязулъги жинсиял г1аламатал ц1уни бихьизаби; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 73 х1. 3 гьум. 199	14.02	
21	Предметиял ц1аразул цо-цо падежияб форма наречиязде свери	1	1. Предметиял ц1аразул цо-цо падежияб форма наречиязде сверулеб бук1ин бихьизаби; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби;	§ 74 х1. 4 гьум. 200	21.02	
22	Наречиялъул бит1унхъвай	1	1. Наречиязул бит1унхъваялъул бици; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 75 х1. 2 гьум. 201	28.02	
23	Наречиялъул разбор	1	1. Цебеккун малъараб материал г1амлъизаби; 2. Разбор гьабулеб тартиб малъи; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 76 Гьум. 202-203	07.03	
24	Союзал. Союзазул тайпаби.	1	1. Кумекалъул к/б такрар гьари; 2. Сок1к1иналъул ва нахърилълъиналъул союзал рат1а гьаризе лъай; 3. Маг1на данде кколел союзал х1алт1изаризе лъай; 4. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 77 гьум. 204-205	14.03	
25	Союзазул бит1унхъвай	1	1. Союзазул бит1унхъвай малъи; 2. Союзалги гьоркьоре ккезарун, предложениял г1уц1изе ругьун гьари; 3. Ц1алдохъабазул союзазул бит1унхъвай щиб даражаялда бугебали хал гьаби; 4. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 78х1. 1 гьум. 207 (лъ) §77,78 х1. 4 гьум. 208 (лъ)	21.03	
26	Частицаби Частицабазул группаби	1	1. Частицабазе к/б х1исабалда г1аммаб баян кьезе; 2.Частицабазул группаби рат1а рахъизе малъи; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 79х1. 3гьум. 211 (лъ)§ 80х1. 4 гьум. 214	04.04	

27	Частицабазул бит1унхъвай Нижер росу. Калам цебет1езаби	1	1. Ц1алдохъаби частицаби бит1унхъвазе ругьун гьари; 2. Маг1наялъухъ балагьун, частицаби х1алт1изаризе лъай; 3. Рижараб росдаде (Ват1аналде) рокьи дагьабги ц1ик1к1инаби; 4. Росдал тарих, т1абиг1ат, г1адамал хиралъи, ц1уни, бокьи; 5. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 81 х1. 3 гьум. 215 Сочинениялъе х1адури	11.04	
28	Хадурег1ел. Хадурег1елазул группаби.	1	1. Хадурег1елазе г1аммаб баян кьезе; 2. Хадурег1елазулгун ц1алдохъабазул лъай-хъвай гьаби; 3. Хадурег1елаллъун х1алт1изарулел наречиял малъи; 4. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 82х1. 4гьум. 219 § 84х1. 4гьум. 220	18.04	
29	Хадурег1елазул бит1унхъвай	1	1. Хадурег1елазул бит1унхъваялъул бици; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 83 х1. 4 гьум. 222 (къ)	25.04	
30	Междометие Междометиязул бит1унхъвай	1	1. Междометиязулгун ц1алдохъабазул лъай-хъвай гьабизе; 2. Междометиязул бит1унхъвай малъи; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 84 3 предло - жение ургъизе § 85 гьум. 223	02.05	
31	Контролияб диктант.		1. Ц1алдохъабазул бит1унхъваялъул ва лъалхъул ишараби лъеялъул даража борцине		16.05	
32	Глагол. Наречие такрар гьабизе	1	1. Глагол такрар гьаби; 2. Глаголалъул заманаби рат1а гьаризе лъай; 3. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	Малъараб материал такрар гьаби		
33	Союзал. Хадурег1елал. Междометие такрар гьабизе	1	Малъараб материал такрар гьаби	Малъараб материал такрар гьаби	23.05	
34	Х1асил гьабиялъул дарс	1	1. 7 классалда малъараб материалалъул х1асил гьаби; 2. К1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	Малъараб материал такрар гьаби	30.05	

VII классалъул ц1алдохъабазул лъаялдехун

ва бажариялдехун ругел аслиял т1алабал

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

VII классалда лъазарурал жалго жидедаго ч1арал ва кумекалъулал каламалъул бут1аби баян гьаризе;

глаголалъул баг1и-бат1иял формаби лъугьинаризе.

Орфографиялъул рахъалъан:

байбихьул классазда ва V, VI, VII классазда лъазабураб мац1алъул материалалда данде кколел орфограммаби баян гьаризе;

глаголал бит1ун хъвазе;

союзал, хадурег1ел ва частицаби бит1ун хъвазе.

Пунктуациялъул рахъалъан:

междометиязда хадуб запятая, яги ах1ул ишара лъезе.

Орфоэпиялъул рахъалъан:

глаголал, наречиял (аск1об, цебе, гъорлъ ва гь. ц.) ва

частицаби, авар литературияб мац1алъул орфоэпия ц1унун, ц1ализе.

Калам г1уц1иялъул рахъалъан:

Г1адамасул сипат-сураталъулги х1алт1ул иналъулги описаниялъул элементал ругеб хабариб тексталъул г1ат1идгоги къокъгоги изложение хъвазе; Г1адамасул х1алт1ул иналъул сурат цебеч1езабун, хъвазе; бихьизабураб сюжеталда рекъон, харбал хъвазе; жалго ц1алдохъабазул г1умруялда хурхарал, жидерго пикру бициналъулал сочинениял хъвазе.

Тематикияб план. Авар мац1 8 класс

№ п/п	Дарсил тема	Саг1тазул къадар	Дарсил мурад	Рокъобе х1алт1и	Программаялъулаб къо-моц1	Х1ужжаялъулаб къо-моц1
1	**7** кл. малъараб материал такрар гьаби. Фонетика. Лексика ва фразеология	1	1.Фонетика такрар гьабизе; 2. Раг1и цо мухъидаса цоги мухъиде, слогазде бикьун, боси рак1алде щвезаби; 3. Е, Ё, Ю Я х1арпал цо гьаракь бихьизабизеги к1иго гьаракь бихьизабизеги х1алт1изарулел раг1аби рак1алде щвезаби 4. Лексикаялъул ва фразеологиялъул х1акъалъулъ бич1ч1и кьей; 5. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 1 гьум. 3 § 2 гьум. 4	02.09	

2	Раг1ул г1уц1и ва раг1и лъугьин Морфология Раг1абазул диктант	1	1. Суффиксаздалъун, к1иго раг1и, яги к1иго кьибил жубаялдалъун раг1аби лъугьинари камил гьабе; 2. Журарал раг1аби к1алзул ва хъвавул каламалъулъ бит1ун х1алт1изаризе ругьун гьари 3. Каламалъул бут1абазул, гьезул формабазул, гьел лъугьиналъе ругел ресал рак1алде щвезари; 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§3 х1. 10 гьум. 5 §4 х1. 12 гьум.5 (лъ.)	09.09	
3	Синтаксис ва пунктуация Предложениялдаса раг1абазул дандраялъул бат1алъи	1	1. Предложениялдаса раг1абазул дандраялъул бат1алъи бич1ч1изаби; 2. Раг1абазул дандраяздаса предложениял г1уц1изе ругьун гьари	§ 5 гьум. 7-11	16.09	
4	Раг1абазул дандраязульги предложениязульги раг1абазул бухьен. Раг1абазул дандраязулъ ва предложениязулъ раг1абазул тартиб Логикияб ударение	1	1. Раг1абазул бухьеналъул х1акъалъулъ бици; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби 3. Раг1абазул дандраял раг1абазул цо ч1араб тартибалда лъезе ругьун гьари; 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби 5. Логикияб ударениялъе г1аммаб баян кьезе; 6. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 6 гьум. 12-14 § 7 гьум. 15-16 § 8 гьум.17	23.09	
5	<u>Предложение</u> Хабариял, суалиял ва т1алабиял предложениял. Ах1ул предложение	1	1.Предложениялъе баян кьезе; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби 3. Хабариял,суалиял, т1алабиял предложениязул х1акъалъулъ	3-6 предложение г1уц1изе	30.09	

			баян кьей; 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 9гьум. 18-21		
6	Т1ирит1ич1ел ва т1ирит1арал предложениял	1	1.Т1ирит1аралги т1ирит1ич1елги предложениязда гьоркьоб бат1алъи бихьизабизе; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 10 гьум. 22-24	07.10	
7	Диктант	1	1. Т1абиг1аталъул хиса-баси кинаб бугебали ц1алдохъабазда бихьизе лъай; 2. Т1абиг1ат ц1унизе ва гьелде рокьи жеги ц1ик1к1инаби; 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби		14.10	
8	<u>Предложениялъул бет1ерал членал.</u> Подлежащее Сказуемое. Раг1абазул диктант Г1адатаб глаголияб сказуемое	1	1. Предложениялъул бет1ерал членазе г1аммаб баян кьезе; 2.Подлежащее бет1ераб член бук1ин бич1ч1изаби; 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби 4. Сказуемоялъе бет1ераб член х1исабалда г1аммаб баян кьезе; 5.Г1адатаб глаголияб сказуемоялъе г1аммаб баян кьезе;	§ 11 х1 46, гьум. 26 §12 гьум. 26-27 § 14 х1 5 гьум. 29	21.10	
9	Ц1арулаб составияб сказуемое Глаголияб составияб сказуемое	1	1. Ц1арулаб составияб сказуемоялъул г1уц1иялъул бицине; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби 3. Глаголияб составияб сказуемоялъул г1уц1иялъул бицине; 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 14 х1 55 гьум. 33 § 15 х1 64 гьум 34	28.10	

10	Бит1араб дополнение «Чанахъабазул гамач1» Калам цебет1езаби	1	1. Бит1араб дополнениялъе баян кьей; 2. Бит1унхъваялъул ва лъалхъул ишараби лъеялъул лъай борцине 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§16 х1 69 гьум. 36 Изложениялъе х1адуризе	11.11	
11	<u>Предложениялъул бет1ерал гурел членал</u> Определение Цадахълъел	1	1.Предложениялъул бет1ерал гурел членазе бич1ч1и кьезе; 2. Определениялъул х1акъалъулъ баян кьей; 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби 1.Цадахълъелалъе баян кьей; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 17 х1 73 гьум. 40 §18 х1. 77 гьум. 43	18.11	
12	Хъвалсараб дополнение	1	1.Хъвалсараб дополнениялъе баян кьей; 2.Предложениязда жанир хъвалсараб дополнение батизе ц1алдохъаби ругьун гьари	§19 х1 82 гьум. 45	25.11	
13	Х1алал Бак1лъун бугеб х1ал Заманалъун бугеб х1ал	1	1.Х1алалъе г1аммаб баян кьезе; 2. Пред. членал такрар гьари; 3. Бак1лъун бугеб х1алалъе баян кьезе; 4. Заманлъун бугеб х1алалъе авалияб баян	§ 20 гьум. 46-47 § 21	02.12	

			5. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби кьезе;	х1 88 гьум. 48		
14	Ишалъул куцлъун бугеб х1ал Г1илла-мурадлъун бугеб х1ал Хасел. Калам цебет1езаби	1	1. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби 2.Ишалъул куцлъун бугеб х1алалъул цогидал х1алаздаса бугеб бат1алъи бихьизаби; 3.Х1алал такрар гьари; 4. Г1илла-мурадлъун бугеб х1алалъе бич1ч1и кьезе; 5. Хасалил т1абиг1аталде рокьи ц1ик1к1инаби; 6. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 22 гьум. 48-49 § 23 гьум. 50 § 24 х1 99 гьум.51 Сочинениялъе х1адуризе	09.12	
15	<u>Г1адатал предложениязул тайпаби.</u> Подлежащее баянлъич1еб предложение Подлежащее гьеч1еб предложение Бит1араб дополнение гьеч1еб предложение	1	1.Подлежащее баянлъич1еб предложениялъе авалияб бич1ч1и кьезе; 2.Подлежащее гьеч1еб предложениялъе баян кьезе; 3. Бит1араб дополнение гьеч1еб предложениялъе баян кьезе; 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 25 гьум. 51-52 § 26 гьум.52 § 27 гьум. 53	16.12	

16	Контролияб диктант. Х1амид	1	1. Ц1алдохъабазул бит1унхъваялъул ва лъалхъул ишараби лъеялъул лъай борцине	Малъараб материал такрар гьаби	23.12	
17	Ц1арлъовул предложение. Диктанталъул анализ	1	1. Ц1арлъовул предложениялъе баян кьезе; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§28 х1. 104 гьум. 54	30.12	
18	Т1убараб ва т1убач1еб предложение Т1убараб ва т1убач1еб предложение	1	1.Т1убач1ебги т1убарабги предложениялда гьоркьоб бугеб бат1алъи бихьизаби; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§29 гьум. 55 Диалог г1ц1изе	13.01	
19	Предложениялъул тайпа цоял членал Тайпа цоял членалгун союзал	1	1. Предложениялъул тайпа цоял членазе баян кьезе; 2. Сок1к1иналъул союзал х1алт1изаризе ругьун гьари; 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 30 х1. 114 гьум.58 §31 гьум.59-60	20.01	
20	Тайпа цоял членазулъ лъалхъул ишараби	1	1.Предложениялда жанир тайпа цоял членал лъалхъул ишарабиги лъун, рат1а гьаризе ругьун гьари; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 32 гьум. 60-61	27.01	

21	Тайпа цоял членалгун цадахъ г1амлъул раг1аби Обращение	1	1. Г1амлъул раг1абазе баян кьезе; 2. Обращениялъе г1аммаб баян кьезе; 3. Предложениялда жаниб обращение бат1а гьабизе ругьун гьари 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 33 гьум.62-64 §34 х1. 135 гьум. 68	03.02	
22	Гьоркьор кколел раг1аби ва предложениял Раг1аби -предложениял У ва Гуро. Междометиял раг1аби предложениял.	1	1. Гьоркьор колел раг1абазул ва предложениязул х1акъалъул бич1ч1и кьей; 2.У ва Гуро раг1абазе аслияб бич1ч1и кьезе; 3. Междометиязе мисалал рачи; 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 35 гьум. 69-71 § 35 х1. 147 гьум. 72 § 36 х1. 149 гьум. 74	10.02	
23	Калам цебет1езаби.Сали-Сулейманица ц1иркъ къезабураб куц. Изложение	1	1. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби; 2. Сали-Сулейманил ва Альбертол г1амалалъе къимат кьей	Малъараб материал такрар гьабизе	17.02	
24	Рат1алъизарурал членалгун предложениял Бат1алъизабураб определение	1	1.Рат1алъизарурал членазе бич1ч1и кьезе; 2.Бат1алъизабураб определениялъе г1аммаб баян кьезе;	§ 37 х1. 151	24.02	

			3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	гьум. 75		
25	Бат1алъизабураб цадахълъел	1	1.Бат1алъизабураб цадахълъелалъе авалияб баян кьезе; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§38 гьум. 85	03.03	
26	Рат1алъизарурал х1алал Рат1алъизарурал х1алал	1	1.Х1алал такрар гьари; 2.Рат1алъизарурал х1алазе бич1ч1и кьей; 3.Х1алал такрар гьари; 4. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 39 гьум. 79-80 х1. 163 гьум. 80	10.03	
27	Рат1алъизарурал членазда цадахъ хасал раг1аби	1	1.Рат1алъизарурал членазда цадахъ хасал раг1абазул бицине; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 40 гьум. 81	17.03	
28	Диктант	1	1. Ц1алдохъабазул бит1унхъваялъул ва лъалхъул ишараби лъеялъул лъай борцине	Малъараб материал такрар гьаби	07.04	
29	<u>Чияр калам бицунел къаг1идаби.</u> <u>Бит1араб ва хъвалсараб калам</u> Бит1араб каламгун предложениял. Гьенир лъалхъул ишараби	1	1.Бит1араб каламалъе авалияб бич1ч1и кьезе; 2.Лъалхъул ишараби лъезе малъи; 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§41 гьум. 82-85	14.04	
30	Диалог. Раг1абазул диктант	1	1.Диалогалъе бич1ч1и кьезе; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 42 гьум. 87 Диалог	21.04	

				г1уц1изе		
31	Хъвалсараб каламгун предложениял. Бит1араб калам хъвалсаралдалъун хиси	1	1.Хъвалсараб каламалъе баян кьезе; 2.Бит1араб калам такрар гьабизе; 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 43 гьум. 88-89	28.04	
32	Цитатал ва гьенир лъалхъул ишараби	1	1. Цитатазе баян кьезе; 2. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби	§ 44 гьум. 90-91	05.05	
33	Предложениялъул членал. Такрар гьари Предложениялъул тайпаби такрар гьари	1	1. Предложениялъул членал такрар гьари; 2. Предложениялъул тайпаби такрар гьари; 3. Ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби;	Предложе ни-ялъул членал такрар гьари 10 предложе ние г1уц1изе	12.05	
34	Контролияб диктант	1	1. Ц1алдохъабазул бит1унхъваялъул ва лъалхъул ишараби лъеялъул лъай борцине	Малъараб материал такрар гьаби	19.05	
35	Х1асил гьабиялъул дарс	1	1. 8 классалда малъараб материал такрар гьаби		26.05	

VIII классалъул ц1алдохъабазул лъаялдехун ва бажариялдехун ругел аслиял т1алабал

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

рагӀабазул дандраязул, бат1и-бат1иял тайпабазул г1адатал предложениязул, рат1алъизарурал членалгун предложениязул синтаксисияб разбор гьабизе;

раг!абазда гьоркьоб бугеб бухьен баян гьабизе; цо составалъул, к1иго составалъул ва лъабго составалъул, тайпа цоял ва рат1алъизарурал членал, хит1абал ва гьоркьор ккарал раг1аби ругел г1адатал предложениял г1уц1изе.

Ц1алдохъабазухъа бажаризе ккола:

Пунктуациялъул рахъалъан:

VIII классалда малъарал пунктограммаби ратун, гьенир лъалхъул ишараби лъезе;

тайпа цоял членал, хит!аб, гьоркьор ккарал раг1аби ва междометиял, рат1алъизарурал членал ругел предложениязулъ лъалхъул ишараби лъезе;

кколеб бак1алда подлежащеялдаги сказуемоялдаги гьоркьоб тире лъезе.

Калам г1уц1иялъул рахъалъан:

культуриял ва тарихиял бак1азул сурат цебеч1езабулел текстазда т1асан изложение хъвазе;

художествиял текстал пасих1го ц1ализе; жиндирго автобиография бицине (абунги хъванги); газеталъе макъалаби, данделъиялъул протокол хъвазе; зах1маталъул темаялда ва гь.и. т1асан творческиял сочинениял хъвазе.

9 класс (язык)

№	Темаби	Саг1тазул къадар	Калам цебет1езаби	Контролияб диктант
1	Такрар гьаби.	1		
2	Журарал сок1к1арал предложениял	1		
3	Союзраг1абигун журарал нахърилълъарал предложениял.	2		
4	Нахърилълъиналъул союзраг1аби гьеч1ого журарал нахърилълъарал предложениял.	12	3	2
5	Союз гьеч1ел журарал предложениял	4	2	1
6	Бит1араб ва хъвалсараб калам.	3		
7	Мац1алъул х1акъалъулъ г1аммал баянал	1		1
8	Такрар гьаби.	1		
	Итого	25	5	4

Тематикияб план. 9 класс

Дата	Что пройдено	Наглядный материал	Домашнее задание
	Такрар гьаби.	Карточкаби.	Упр5 стр93
	Журарал сок1к1арал предложениял.Союзалгун ругел журарал сок1к1арал предложениял.	Таблица.	Упр173 стр101
	Союзал гьеч1ел журарал предложениял	Карточкаби .	Упр180 стр108
	Ругьун гьариялъул сочинение	Сюжеталъул сурат.	
	Союзал гьеч1ел журарал предложениязулъ запятая ва т1анк1гун запятая.	Таблица.	Упр183 стр111
	Союз гьеч1еб жубараб предложениялъулъ к1ит1анк1.	Карточкаби.	Упр185 стр112
	Ругьун гьариялъул изложение	Изложениязул мажмуг1.	
	Союз гьеч1еб жубараб предложениялъулъ тире.	Карточкаби.	Упр187 стр113
	Контролияб диктант	Диктантазул мажмуг1.	

	Нахърилълъиналъул раг1абигун бугеб жубараб нахъбилълъараб предложение.	Таблица.	Составить предложения.
	Нахърилълъиналъул раг1абигун бугеб жубараб нахъбилълъараб предложениязулъ лъалхъул ишараби.	Карточкаби.	Упр190 стр118
	Нахърилълъиналъул раг1аби гьеч1ого журарал нахърилълъарал предложениял.	Карточкаби.	Упр193 стр120
	Контролияб сочинение.	Сюжеталъул сурат.	
	Подлежащеелъун т1аджубараб предложение.	Таблица.	Упр195 стр122
	Бит1араб дополнениелъун т1аджубараб предложение.		Упр198 стр124
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	
	Хъвалсараб дополнениелъун т1аджубараб предложение.	Таблица.	Упр200 стр126
	Определениелъун т1аджубараб предложение.		Упр204 стр129
	Контролияб изложение.	Изложениязул мажмуг1.	
	Х1аллъун т1аджурараллгун ругел журарал нахърилълъарал предложениял.Ишалъул куцлъун т1аджубараб предложение.	Таблица.	Упр208 стр132
	Бак1лъун т1аджубараб предложение.	Карточкаби.	Упр212 стр134
	Контролияб сочинение.		
	Заманлъун т1аджубараб предложение.	Карточкаби.	Упр215 стр136
	Г1илла-мурадлъун т1аджубараб предложение.	Таблица.	Упр218 стр137
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	
	Шарт1ияб т1аджубараб предложение.		Упр220 стр138
	Уступительнияб т1аджубараб предложение.	Карточкаби.	Упр222 стр140
	Цо чанго т1аджубарабгун бугеб нахъбилълъараб предложение.	Таблица.	Упр225 стр143
	Бит1араб каламгун предложениял ва гьенир лъалхъул ишараби.	Таблица.	Составить предложения с прямой речью.
	Хъвалсараб каламгун предложениял.		Составить предложения с косвенной речью.
	Диалог.Цитатал ва гьенир лъалхъул ишараби.	Карточкаби.	Составить диалог.
	Мац1алъул х1акъалъулъ г1аммал	Статья.	Пересказ.

	баянал.Литературияб мац1 ва гьелъул диалектал.		
	Контролияб диктант.	Диктантазул мажмуг1.	
	Такрар гьаби.		Повторение пройденного материала.

АВАР МАЦIАЛЪУЛ КУРС ЛЪУГIУН ХАДУБ КЬОЛЕЛ ХIАСИЛАЛ

Напсиял хIасилал

Аслияб школа лъугIарал цIалдохъаби гьал хадусел напсиял хIасилазде щола:

гражданиябгун патриотикияб тарбия кьеялъул рахъалъан:

– гражданин хIисабалда законалъ тIадаллъун гьарурал борчалги тIуразаризе, жиндирго ихтиярал гIумруялде рахъинаризе, гьединго ихтияразул адаб-хъатир гьабизе, цогидал гIадамазул закониял интересал цIунизе хIадурав вукIине;

– хъизаналъул, лъай кьеялъул идарабазул, бакIалъул обществоялъул, гIагараб ракьалъул, улкаялъул гIумрулъулъ гIахьалъизе;

– инсанасул гIумруялъулъ батIи-батIиял социалиял институтазул бугеб кIвар бичIчIизе;

– гражданинасул аслиял ихтияразул, гьесие кьолеб эркенлъиялъул ва гьесда тIадал ишазул, социалиял нормабазул ва батIи-батIияб маданияталъул ва диналъул гIадамал ругел обществоялъулъ хьвада-чIвадиялъул къагIидабазул хIакъалъулъ бичIчIи букIине;

– цадахъго батIи-батIияб хIалтIи гьабизеги, цогидалгун хIал рекъезабизеги, цогидазе кумек гьабизеги хIадурав вукIине

– школалъул ишал цо хасаб чIезабураб къагIидаялда рачиналъулъ гIахьаллъизе;

– цIикIкIаразеги гьитIиназеги кумек гьабизе хIадурав вукIине (кумек къваригIани);

– батIи-батIияб маданияталъул ва диналъул гIадамаз гIумру гьабулеб пачалихъалъул гражданин жив кколевлъи бичIчIизе;

– Дагъистан республикаялъул пачалихъиябги магIарул миллаталда гьоркьоб бухьен гьабиялъулги мацI хIисабалда авар мацIалъул бугеб кIвар бичIчIизе;

– авар мацIги, Дагъистан республикаялъул ва Россиялъул тарихги, маданиятги, гIагараб ракьалъул маданиятги, Дагъистаналъул ва Россиялъул миллаталги лъазе хIаракат бахъизе;

– авар мацӀалдехун, гӀагараб ВатӀаналъ ккурал бергьенлъабаздехун, гӀелмуялдехун, искусствоялдехун, рагъулъ бихьизабураб бахӀарчилъиялдехун ва халкъалъ хӀалтӀулъ росарал бергьенлъабаздехун къиматаб бербалагьи гьабиз;

– Дагъистаналъул ва Россиялъул гӀаламатазул (символазул), пачалихъиял байрамазул, памятниказул, гӀагараб ВатӀаналда гӀумру гьабулел батӀи-батӀиял миллатазул гӀадатазул хӀурмат гьабизе;

рухӀияб тарбия кьеялъул рахъалъан:

– инсанасул рухӀияб бечелъи, гӀакълу, пагьму, бажари цебетӀезабиялъулъ рахьдал мацӀалъ тӀубалеб хъулухъ ва школалъулаб лъай щвезабиялъулъ гьелъул бугеб кӀвар бичӀчӀизе;

– жиндирго ва цогидал гӀадамазул хьвада-чӀвадиялъе, цо къасдалда гьабураб ишалъе, лъикӀаб бугониги яги квешаб бугониги гьабураб кӀалъаялъе къимат кьезе хӀадурав вукӀине; эстетикияб тарбия кьеялъул рахъалъан:

– авар мацӀалъул эстетикияб бечелъи бичӀчӀизе; рахьдал мацӀалдехун цӀуна-къараб, хӀурматияб бербалагьи букӀине, гьелдаса чӀухӀизе,

миллияб маданият хӀисабалда авар мацӀалъул бацӀцӀалъи цӀунизе;

– пикру загьир гьабизеги гӀадамазда гьоркьоб бухьен гьабизеги художествияб культураялъул бугеб кӀвар бичӀчӀизе;

– пикру загьир гьабизеги гӀадамазда гьоркьоб бухьен гьабизеги авар мацӀалъул бугеб кӀвар бичӀчӀизе;

– культураялда хурхарал миллиял гӀадатазул ва халкъияб творчествоялъул бугеб кӀварги нилъер ВатӀаналъул искусствоялъул бечелъиги бичӀчӀизе;

сахлъи цӀуниялъул тарбия кьеялъул рахъалъан:

– жииндирго сахлъиялъул (чорхое пайдаяб квен, гигиеналъул къагӀидаби цӀуни, жиндир заманалда хӀалтӀизе ва хӀухьбахъизе лъай,

гьоркьоса къотӀичӀого зарядка гьаби) агъаз гьабизе ва сахаб гӀумру гьабиялде кӀвар кьезе;

– сахлъиялъе заралияб гӀамал-хасият тезе (гӀаракъиялдаса, наркотикал хӀалтӀизариялдаса, хъалиян бухӀиялдаса инкар гьаби);

захӀматалъул тарбия кьеялъул рахъалъан:

– хъизаналда, школалда, росулъ (шагьаралда), районалда тӀоритӀулел захӀматалда хурхарал батӀи-батӀиял ишазулъ гӀахьаллъи гьабизе;

– хъвадарухъабаз, журналистаз ва филологаз гьарулел хIалтIабазулгун лъай-хъвай гьабизе

– захIматалъул ва гьелъулъ рихьизарулел хIасилазул хIурмат гьабизе;

– гIумруялъе чара гьечIел планал гьаризе ва гьезул хIакъалъулъ бицине бажаризе;

экологияб тарбия кьеялъул рахъалъан:

– сверухъ бугеб тIабигIат цIуниялда хурхарал суалазда тIаса мухIканго ва дурусго пикру загьир гьабизе;

– сверухъ бугеб тIабигIат цIуниялда хурхарал захIматал суалал ричIчIизе ва гьел тIуразариялъул нухал ралагьизе;

– сверухъ бугеб тIабигIаталъе зарар гьабулел ишазде дандечIезе;

– сверухъ бугеб тIабигIат цIуниялда хурхарал тадбиразда гIахьаллъизе хIадурав вукIине.

Метапредметиял хIасилал:

Авар мацI лъазабиялъул хIасилалда аслияб школалда цIалдохъаби ругьунлъула нахъгIунтIиялъулал хIалтIаби гьаризе (Познавательные УУД).

Гьезда бажарула:

– мацIалъул бутIабазул кIвар бугел гIаламаталги мацIалъулъ кколел 24 хиса-басиялги тIатинаризе ва гьезие характеристика кьезе;

– кIвар бугеб гIаламатги хIисабалде босун, мацIалъул бутIабазул классификация гьабизе;

– батIи-батIиял жанразул ва стилазул текстал батIи-батIияб къагIидаялъ щулаго цIализе;

– батIи-батIиял жанразул ва стилазул текстазул хIасил гIенеккун дандрекъон кколеб хIалалъ бичIчIизе;

– кIалзул ва хъвавул формаялда бицараб жо дандрекъон кколеб хIалалъ бичIчIизе;

– текстазулъ ругел баянал гIамлъизаризе ва гьезул анализ гьабизе;

– батIи-батIиял бакIаздаса (масала, газетаздаса, журналаздаса, радиоялдаса, телевидениялдаса, интернеталдаса) информация босизе;

баян (справка) кьолеб адабияталдаса, батIи-батIиял тайпабазул словараздаса эркенго пайда босизе;

– цо чIванкъотIараб темаялда тIасан материал тартибалде лъеялъулги тIасабищиялъулги къагIидаби гъваридго лъазаризе; живго жиндаго чIун,

ай жинцаго информация балагьизе;

гIенеккун яги цIалун щвараб информация кьучIдасан хисизабун цIидасан гIуцIизе, цIунизе ва битIун кьезе;

– жидер стилистикиял хаслъабазде, хIасилалде ва пайда босарал мацIалъул алатазде балагьун, рицарал пикраби дандекквезе;

– гIенеккун рагIараб яги цIалараб тексталъул хIасил цIи гьабун бицине; – батIи-батIиял тайпабазул, стилазул ва жанразул хъвавул ва кIалзул текстал гIуцIизе;

– кIалзул ва хъвавул формаялда эркенго ва битIун жиндирго пикру рекъезабун сокIкIине, текст гIуцIиялъул нормаби цIунизе;

хIакъикъаталдехун, сверухъ тIабигIаталда кколел лъугьа-бахъиназдехун цIалараб, рагIараб ва бихьараб жоялдехун жиндирго бербалагьи загьир гьабизе;

– монологалъул ва диалогалъул батIи-батIиял тайпаби лъазе (ай, цо лъугьа-бахъиналъул хIакъалъулъ, хадуб-цебе ккезабун, бицине; жиндирго пикру загьир гьабизе, мацIалъул ресаздалъун лъилниги-сундулниги хIакъалъулъ бицине, батIи-батIиял пикраби дандразе, гьира базабизе, цIехолдизе);

– каламалъулъ жакъасеб авар литературияб мацIалъул битIунабиялъул, лексикиял, грамматикиял, стилистикиял аслиял нормаби дурусго цIунизе; хъвадарулаго битIунхъваялъул ва пунктуациялъул аслиял къагIидаби дурусго цIунизе.

Аслияб школа лъугIулел цIалдохъаби ругьунлъула хурхен гьабиялъул хIалтIаби гьаризе (коммуникативные УУД).

Гьезда бажарула:

– хъвавул текстазулъ, кIалзул монологияб каламалъулъ, диалогазулъ ва цо кинал ругониги суалазда тIаса тIоритIулел бахIсазулъ жиндирго пикру загьир гьабизе;

– каламалъул этикаялъул нормабиги цIунун, гара-чIвариялъулъ гIахьаллъизе; – аудиториялда гIел бащадазда цеве кIудиял гьечIел докладалгун,

лекциялгун ва рефераталгун кIалъазе;

– накъиталъулъ (гара-чIвариялъулъ) гIахьаллъи гьабулев чиясухъ гIенеккизе, диалогалъулъ гIахьаллъизе;

– батIи-батIиял пикраби рукIиналъе ва щивасул жиндирго хасаб пикру загьир гьабизе ихтияр букIиналъе мукIурлъизе;

– цо кинаб бугониги тIадкъай цогидазда цадахъ тIубазе, дагIбакъецалъулъ гIахьаллъизе, кIвар бугел темабазда тIаса кIалъазе;

– цогидазул хиялазда (къасдазда) нахъгIунтIизе, жинда кIалъалев чиясул хIурмат гьабизе ва гьесул пикруялда разилъунгутIи адабалдалъун бихьизабизе;

– гара-чIвариялъулъ гьоркьоб лъураб темаялда тIаса суалал лъезе;

– цо чанго чияс загьир гьарурал пикраби гIамлъизаризе, нухмалъи гьабизе хIадурав вукIине, мугIалимасул буюрухъалъе мутIигIлъизе,

гьесул тIадкъаял тIуразаризе. Аслияб школа лъугIулел цIалдохъабазул лъугьуна гьабулеб цIали низамалде ккезабизе бугеб бажариги (регулятивные УУД).

Гьезда бажарула:

– дарсида гьабизе кколеб хIалтIул тартиб чIезабизе ва мурад лъезе, хIалтIулъ щварал хIасилазе къимат кьезе;

– жиндирго ругел ресазда рекъон цIалул масъала тIубазабиялъул къагIида тIасабищизе, гьединаб масъала

тIубазабиялъул алгоритм жинцаго гIуцIизе;

– гьабулеб хIалтIул план жинцаго гIуцIизе ва, планалда рекъон хIалтIулаго, гьелъул хиса-басиял гьаризе (къваригIани);

– цIалул хIалтIаби тIуразарулаго, жавабчилъи жинда тIаде босизе;

– гьабулеб хIалтIуе къимат кьезе ва гьеб хисиялъул план цебе лъезе;

– цIалул масъала тIубазабулаго, дандчIвалел захIмалъаби цереккунго рихьизе ва гьелда тIаса жиндирго пикру бицине;

– цIалул хIалтIулъ росарал бергьенлъабазул гIилла баян гьабизе;

– битIккечIеб гара-чIвариялъул гIилла бихьизабизе, кIалъазе бугеб хIалбихьиялъе къимат кьезе ва цебе лъураб мурадалда

рекъон жиндирго калам хисизабун дандеккезабизе;

– загьир гьарурал рекIел асаразе къимат кьезе;

– гара-чIвариялъулъ цогидал чиясул къасдал ричIчIизе; – цогидав чиясдехун ва гьес бицараб пикруялдехун лъикIаб бербалагьи гьабизе;

Предметиял хIасилал

– обществоялъул ва инсанасул гIумруялъулъ мацIалъул бугеб кIвар бичIчIизе;

– авар мацIалъул пасихIлъи ва бечелъи бичIчIизе;

– миллияб маданият цебетIеялъулъ авар мацIалъул бугеб кIвар бичIчIизе;

– авар мацIалда тIад хIалтIарал гIалимзабазул хIакъалъулъ къокъал баянал кьезе;

– монологияб ва диалогияб каламги кIалзул ва хъвавул каламги дандекквезе;

– тексталъул анализ гьабизе: тексталъул тема бихьизабизе, аслияб пикру баян гьабизе, тексталда цIар лъезе;

– тексталъулъ сипат-сурат гьабураб ва пикру загьир гьабураб бакIал ратизе;

– тексталъул тайпаби дандекквезе;

– батIи-батIияб жанралъул текстазул хаслъаби загьир гьаризе;

– цIалараб ялъуни рагIараб жоялдехун жиндирго бербалагьи загьир гьабизе

– журарал сокIкIарал ва журарал нахърилълъарал предложениял ратIа гьаризе;

– жубараб сокIкIараб предложениялъе, гьелъул гIуцIиялъе характеристика кьезе;

– цолъизарул, дандеккунгутIиялъул, гьоркьоса рахъиялъул союзалгун журарал сокIкIарал предложениял каламалъулъ хIалтIизаризе;

– журарал сокIкIарал предложениял гIуцIиялъул нормаби цIунизе;

– журарал сокIкIарал предложениязул синтаксисияб ва пунктуациялъулаб разбор гьабизе;

– журарал сокIкIарал предложениязулъ лъалхъул ишараби битIун лъезе;

– жубараб нахъбилълъараб предложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи кьезе,

бетIерал ва тIаджурарал предложениял ратIа гьаризе ва гьел кин рухьун ругелали бихьизабизе;

– нахърилълъиналъул союзрагIабигун бугеб жубараб нахъбилълъараб предложениялъе характеристика кьезе;

– нахърилълъиналъул союзрагIабигун бугеб жубараб нахъбилълъараб предложениялъулъ лъалхъул ишараби битIун лъезе

– нахърилълъиналъул союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениязул гIуцIиялъул хаслъаби загьир гьаризе;

– батIи-батIияб тIаджубарабгун (подлежащеелъун, битIараб дополнениелъун, хъвалсараб дополнениелъун, определениелъун, хIаллъун, ишалъул куцлъун, бакIлъун, заманлъун, гIилла-мурадлъун, шартIияб, уступительнияб) журарал нахърилълъарал предложениял лъазаризе ва гьезие характеристика кьезе;

– цо чанго тIаджубарабгун бугел журарал нахъбилълъарал предложениял ратизе, гьезул гIуцIи лъазабизе ва гьезулъ лъалхъул ишараби битIун лъезе;

– журарал нахъбилълъарал предложениял гIуцIиялъул нормаби цIунизе, гьел каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъаби ричIчIизе;

– журарал нахъбилълъарал предложениязул синтаксисияб ва пунктуациялъулаб разбор гьабизе;

– союзал гьечIеб жубараб предложениялъул бутIабазул цоцаздехун бугеб гьоркьоблъи бичIчIизе;

– союзал гьечIел журарал предложениял гIуцIиялъул нормаби цIунизе, гьел каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъаби ричIчIизе;

– союзал гьечIел журарал предложениязул синтаксисияб ва пунктуациялъулаб разбор гьабизе;

– союзал гьечIел журарал предложениязулъ лъалхъул ишараби битIун лъезе;

– битIараб ва хъвалсараб калам батIа гьабизе ва гьелъие характеристика кьезе;

– битIараб каламгун предложениязулъ лъалхъул ишараби битIун лъезе;

– битIараб каламалда ва авторасул рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен бихьизабизе;

– битIараб калам хъвалсараб каламалдалъун хисизе;

– битIараб ва хъвалсараб каламгун, цитаталгун предложениял битIун гIуцIизе.